

Documents

pour servir à l'histoire

de la province augustinienne de Cologne

Extraits des registres des prieurs généraux
(1507-1551)

(suite)*

167

Romae, 14 Oct. 1543.

Eidem Provinciali.

Utinam tot patribus abundaret vestra Provincia, ut liceret et tibi postulare, et nobis concedere, quietem, et liberum ab omni cura ocium. Crede nobis, nihil esse iucundius, quam hoc tibi sanctissimorum tuorum laborum praemium reponere. Verum in tanta bonorum virorum penuria, quos nobis mors et infernus abstulit, paucos qui supersunt, multorum instar esse oportet, et laborare pro multis, ne vivi videamus extremam populi nostri stragem. Quare praesidentiae capituli vestri literas ita mittimus, ut tu postulas, sed de tua quiete nihil audemus statuere, quam certe tibi caro, si recte iudicaveris persuaderet, cum spiritus crucem amplectatur, neque velit sub spinoso capite delicatum esse membrum. Cum primum nobis licuerit, Generalis Capituli decreta mittemus, quae honestis quibusdam rationibus non misimus hactenus Vale in Domino.

Dd 20, f. 118r

168

Romae, 14 Oct. 1543

Praesidentia Coloniae.

Praesidentem Capituli provinciae Coloniae proxime futuri primo loco instituimus Venerabilem lectorem fratrem Heliam Priorem Gandensem ¹¹⁹⁾, 2° Venerabilem lectorem fratrem Henricum Priorem

* Voir *Augustiniana* XVIII (1968), 116-133, 398-424; XIX (1969), 321-341.

¹¹⁹⁾ Elias Heemic, nommé de Pottère, lecteur en théologie et définiteur de la province de Cologne (voir le doc. 164), est prieur du couvent de Gand de 1532 à 1555. L'évêque de Tournai le nomme, le 20 janvier 1547, confesseur des Chanoinesses Régulières de l'Ordre de S. Victor de l'abbaye du Groenenbriel à Gand. Cfr. V. van der HAEGHEN, *Het Klooster ten Walle en de abdij van den Groenen Briel. Stukken en oorkonden*. Gent, 1888, p. 236, n. 183.

Mechliniensem ¹²⁰), 3° Venerabilem lectorem fratrem Ioannem de Blisia Priorem Traiectensem.

Dd 20, f. 118v.

169

Romae, 15 Dec. 1543

Provinciali Coloniae.

Ludovicum Bellinum apostatam remisimus ad suum Provinciale Coloniensem Magistrum Rogerium Iuvenem, ut cognita suae apostasiae causa, ac si opus esset emendata, ipsum reciperet, et misericorditer cum eo ageret, ac in aliquo provinciae monasterio ipsum locaret.

Dd 20, f. 130r.

170

Romae, 20 Ian. 1544.

Provinciae Rheni et Sueviae.

... De vobis Rheni et Sueviae Patribus nihil unquam auditum est a nobis, neque quo in statu Provinciae vestrae, quae erat olim celeberrima, res essent, certo discere potuimus. Testis est Venerabilis Provincialis Coloniensis, qui Aureliae nos, dum in Gallia essemus, convenit, quantopere de vobis sollicitos et anxios invenerit... ¹²¹).

Dd 20, f. 137r.

171

Romae, 14 Febr. 1544.

Ad ultramontanos provinciales.

Venerabilis etc. Mittimus ad vos Romanas Definitiones, quas citius itinerum et rerum graviorum occupationibus impediti non potuimus. Cura tu ut non tantum legantur, verum et cum Divino auxilio, serventur. Id ad officium tuum pertinet, cuius rationem

¹²⁰) Henri Lauaert, surnommé de Vos ou « het Vosken », lecteur en théologie et définiteur de la province de Cologne (voir le doc. 164), était prieur du couvent de Malines depuis 1535 jusqu'à sa mort en 1571. On le cite comme président du chapitre provincial d'Aix-la-Chapelle le 14 mai 1552, il y fut élu visiteur de sa province. Les magistrats de Malines lui confiaient souvent des missions importantes. Cfr. Ph. ELSSIUS, *Encomiasticon Augustinianum*. Bruxelles, 1654, p. 279 : « praeclaris legationibus apud Principes celebris ». Lors du procès contre les protestants François et Nicolas Thys à Malines en 1555, il parvint à regagner leur mère Cornelia pour la foi catholique. Cfr. R. FONCKE, *Duitse vlagschriften van de tijd over het proces en de terechtstelling van de protestanten Frans en Nikolaas Thys te Mechelen (1555)*. Antwerpen, 1937, p. 33, 166, 182.

¹²¹) Le texte intégral de la lettre du prieur général Séripando adressée à la province Rheno-Souabe, où celui-ci fait allusion à sa rencontre de Roger Juvenis, provincial de Cologne, à Orléans a été publié par N. PAULUS, *Der Augustinermönch Johannes Hoffmeister. Ein Lebensbild aus der Reformationszeit*. Freiburg i. Breisgau, 1891, p. 397-399.

semper cogita Deo te esse redditurum. Et accepisse te has nostras significa. Vale ¹²²⁾.

Dd 20, f. 142r.

172

Eodem die.

Literis Venerabilis Provincialis Coloniensis Magistri Rogerii Iuvenis hoc adiecimus.

Frater Ioannes Valiodolijt Brugensis, optimae indolis adolescens ad vos revertitur cursor a nobis creatus. Futurus est vitae innocentia, et rerum quam apud nos adeptus est experientia vestrae Provinciae magno commodo et ornamento. Eum commendatum suscipe. De collecta vide quid in Generali Capitulo statutum fuerit, ratione aliarum provinciarum Germaniae, Angliae, et Ungariae. Habita est etiam vestri ratio, ut ex xxiiij ducatis, quos olim solvebatis, sexdecim tantum, ut petiistis solvatis. Si quid est quod pro vobis agendum sit, scribe, et literas pro vestro capitulo misisse nos, Frater Ioannes vobis indicabit. Vale.

Eidem fratri Ioanni facultatem fecimus in patriam revertendi, decernentes, ut eiusdem provinciae patres ipsum ut cursorem habeant, et eiusdem gradus immunitatibus potiri ac gaudere permittant.

Dd 20, f. 142v.

173

Romae, 9 Apr. 1544.

Scripsimus denuo literas quae habentur fo. 142 ¹²³⁾ ad provincialem Coloniae pro fratre Ioanne Valiodolijt et facultatem eiusdem in provinciam suam revertendi, et gradu cursoratus gaudendi.

Dd 20, f. 158r.

174

Florentiae, 24 Sept. 1544

Actorum Capitulorum provinciae Coloniae confirmatio.

Acta in capitulo provinciae nostrae Coloniae cum familiarum dispositionibus, et Venerabilem Magistrum Rogerium Iuvenem denuo in provincialem a patribus eiusdem provinciae electum confirmavimus.

Dd 21, f. 14v.

175

Eodem die.

Provinciali Coloniae.

Quod tibi magistratus prorogatus sit, est quod laetemur, ob summam nostram de tua pietate et prudentia spem; est etiam quod

¹²²⁾ Voir N. PAULUS, o. c., p. 400.

¹²³⁾ Voir le document précédent 172.

una tecum angamur, ob tempora difficillima, quibus vix religionis nomen tot adversariis oppugnatum, superest. Nec vero existimes res nostras multo meliore esse conditione quam tuas. Pestes quae in Germania ortae sunt, iam et nos quoque invadunt ¹²⁴), ut omnis nostra spes in eo posita sit, quod non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas ¹²⁵). Commendamus itaque tibi onus tuum, ut pusillum gregem quem reliquit Dominus, in quo pascendo virtus emereret, illustrareturque tua. Privilegia nunc tibi curare non possumus, peregrinamur enim, sed cum in Urbem redierimus, dabimus operam, ut ea accipias. De Calendario et festivitibus, nulla nunc apud nos est controversia, multorum annorum morem sequimur, nihilque Generale Capitulum statuendum putavit. Si quid itaque est quod doceri cupiatis, de eo sigillatim scribe. Collectae Romae redditae meo procuratori syngrapham recepisse te putamus. Vale.

Dd 21, f. 14v.

176

Romae, 1 Febr. 1545.

Facultatem fecimus Venerabili Priori Traiectensi, provinciae Coloniae, fratri Ioanni Blisie, Sepulchrum Domini aliquae loca transmarina visitandi, quod prius obtinuerat a patribus suae provinciae in capitulo eiusdem.

Dd 21, f. 49r.

177

Tridenti, 27 Martii 1546.

Provinciali Coloniae.

Scripsimus denuo literas ad venerabilem Magistrum Rogerium Iuvenem, provincialem coloniensem, quae habentur supra fo. 14 ¹²⁶), his additis.

Obstupuimus cum ex literis tuis per annum posteaquam a te scriptae sunt nobis redditis, cognovimus, neque capituli vestri definitiones, a nobis ante biennium confirmatas, neque literas nostras ad te peculiares unquam pervenisse. Ea est tabellariorum vel perfidia,

¹²⁴) Seripando fait ici une allusion aux augustins italiens connus comme luthériens : Julius della Rovere de Venise et Augustinus Mainardi de Piémont, qu'il avait exclus de l'Ordre. Ensuite Ambroise de Milan qui, en 1544, quitta l'Ordre et Nicolas de Vérone qui avait déjà quitté son couvent en 1541. Cfr. J. JEDIN, *Girolamo Seripando. Sein Leben und Denken im Geisteskampf des 16. Jahrhundert*, t. I, Würzburg, 1937, p. 261-265.

¹²⁵) *Psaume* 124, 3.

¹²⁶) Voir le document 175.

vel negligentia. Itaque cum his ad te mittimus exemplum literarum, quas tunc scripsimus. Nam acta ipsa capituli omnino periire. Cave itaque existimes ullam ordinis nostri partem maiori nobis esse curae, quam provinciam tibi demandatam, pro qua parum facimus, dum tuis literis respondemus. Cuperemus multo maiorem laborem itinerum, periculorumque omnium, pro ea vel restituenda vel conservanda suscipere. Debemus tibi magnopere, quod tua industria et virtute nomen nostrum in ista orbis terrae regione, non fuerit omnino extinctum. Tridenti nunc sumus et audisse te putamus cuius rei gratia, Concilii, scilicet, generalis, quod habetur, in quo omnis christiani nominis spes posita est. Tuis et tuorum cupimus precibus iuvare. Anno futuro speramus Generale Capitulum habere, in quo adesse te magnopere optamus. Et ne tibi impedimento sit paupertas, ex nostra nos paupertate iter tuum aliqua ex parte sublevabimus. Donabimus enim tibi tertii tui anni collectam. Hac itaque de re cogita et rescribe, Romamque literas mitte ad procuratorem ordinis ¹²⁷). Vale ¹²⁸).

Dd 21, f. 154r.

178

Tridenti, 2 Iunii 1546.

Provinciali Coloniae.

Fratrem Hemanuelem Gandavensem, qui cum esset praesbiter secularis habitum nostrum susceperat, in patriam redire cupientem, Venerabili Magistro Rogerio Iuveni, provinciali Coloniae, commendavimus.

Dd 21, f. 177r.

179

Tridenti, 9 Iulii 1546.

Provinciali Rheni fratri Ioanni Hoffmeystero ¹²⁹).

Tot tantisque laboribus undique premimur, ut nesciamus fere quorsum hanc iactatam Augustinianam naviculam, iam ad annos septem, Deo adiuvante, servatam dirigamus, et partes eius a quibus absumus cuius fidei committamus. Circuivimus universam Italiam, Gallias quoque et Hispanias, cum Lusitaniae regno perlustravimus ¹³⁰),

¹²⁷) Christophorus Patavinus.¹²⁸) Cette lettre est publiée partiellement dans *Analecta Augustiniana* 9 (1921-1922), 30.¹²⁹) Voir N. PAULUS, *o. c.*, p. 411-413.¹³⁰) Seripando commença ses visites canoniques le 18 novembre 1539 pour terminer ce voyage le 3 avril 1542. Voir D. GUTIÉRREZ, *Hieronymi Seripandi « Diarium de vita sua »*, dans *Analecta Augustiniana* 26 (1963), 31-51.

tantumque laboris in iis provinciis reformandis passi sumus, ut si vel tantulum perturbationis supervenisset, nobis fuisset pereundum. Ad omnia quidem visitando convertimus oculos, praecipue vero ad novitiorum educationem, et doctrinae veritatem, nihilque pro iis duobus perficiendis intactum reliquimus. Germaniam vero cum nullum in ea fere aut pauca nostri ordinis monasteria superesse intelligeremus, non visitavimus, sed literis tantum cum Bavaris egimus, ut si quae nostrae religionis reliquiae illic essent, non amitterentur penitus et interirent. Nunc itaque universae Germaniae a nobis adhuc incognitae, quantum possumus consulere et providere cupientes, opportunum fore iudicavimus, ut per Vicarios rem istam diu a nobis desideratam perficeremus. Te autem propter illam prudentiam, quam hactenus non modo in ista provincia Rheni et Sueviae servanda, sed etiam in universa ecclesia tuis concionibus adiuvanda ostendisti, elegimus, sperantes facile per te fieri posse, ut quae supersunt in Germania reliquiae conservantur et augeantur, cui nullis parcis laboribus, nullaque pericula pro Dei gloria et fidei catholicae conservatione extimescis. Tenore itaque praesentium, nostrique officii auctoritate, Vicarium [f. 10r] nostrum in utraque Germania, superiore scilicet et inferiore te constituimus, cum omni auctoritate, quae Vicariis generalibus praeberi solet, mandantes omnibus nobis inferioribus, in meritum sanctae obedientiae, sub pena etiam privationis vocis et officii, atque excommunicationis, quam his literis trina admonitione praemissa licet inviti ferimus, ut a lectis praesentibus, plenam tibi reverentiam et obedientiam praestent, non aliter atque nobis, si eos adiremus praestarent, in nomine patris etc. Cumque Germaniam rebus provideri posse non videamus, nisi ad iuvenes erudiendos, operam, studium, et curam omnem convertas, hortamur te quantum possumus in Domino, et monemus, ut in hanc rem totus incumbas, et ubicumque id facile fieri posse (sicut de Colonia nobis suademus) inveneris, totis viribus agas, ut iuvenes ibi in literis et moribus instruantur, qui et sanam doctrinam, et vitae honestatem nacti, alios ea regula nutriant. Qua re per easdem literas Venerabili provinciali Coloniae, et priori conventus Coloniensis strictissime praecipimus et mandamus, ut tibi in hoc negotio, quod in corde perpetuo gerimus, cum omni sinceritate obediant, sintque sine ulla simulatione, et tergiversatione ubi oportuerit adiumento.

Dd 22, f. 9v-10r.

180

Tridenti, 9 Iulii 1546.

Provinciali Coloniae Magistro Rogerio Iuveni.

Cum in Germaniam, quam deplorare nos posse magis quam iuvare videmus, nos conferre nequiverimus, ut si quod pro ea restituenda fieri posset experiremur, interclusus est enim nobis ad eas partes accessus, neque tutum est iter, duximus ipsi Germaniae expedire, si quisquam in ea esset, qui vices nostras ageret, suaeque prudentia et modestia partes aegras sanaret, neve labentes penitus ruerent sua diligentia provideret. Unde cum fama Venerabilis provincialis Rheni et Sueviae, qui non modo provinciam suam regendo et docendo servavit, sed etiam praedicando fidem catholicam mirabiliter ubique defendit, Romam ad aures S.mi Domini Nostri pervenerit, atque omnes praelati qui in Germania legationis officio functi sunt, eum ad sydera usque tollant, visus ille nobis est, ad hoc unum idoneus, cuius animi constantiam, et in tam turbidis temporibus prudentiam omnes viderunt, et admirati sunt. Nostra itaque auctoritate illum Vicarium nostrum in universa Germania instituimus, deque hoc te duximus admonendum, ut cum praedictus provincialis ad istam [f. 11r] provinciam venerit, ipsum audias sisque ei in omnibus adiumento, ut vestro consilio et diligentia, quae in Germania supersunt, se mutuo iuvent, et alterum alteri incrementum praestet. Suademus enim nobis, si nos audieris, provinciam Rheni cura et labore utriusque vestrum incrementum habituram, Coloniensem vero longe maiorem decorem et pulchritudinem reportaturam. Sis itaque cum homine illo prudentissimo, a consiliisque eius non discedas, qui tua etiam libenter suscipiet, et tecum ad commodum et honorem tuae provinciae totus incumbet. Gratissimum nobis erit, cum audierimus te sic illi adiunctum, ut monemus, atque una cum illo ad splendorem istarum provinciarum esse conversum. Vale.

Dd 22, f. 10v-11r.

181

Tridenti, 7 Aug. 1546.

Provinciae Coloniae.

Haecenus enim apud nos excusationem habuistis, cum nihil in istis partibus, ob varia incommoda et bellicos tumultus esset integrum, nunc vero cum melior spes appareat, quomodo vos apud patres (nisi novum aliquod et magnum incommodum accideret) excusare possemus non videmus. Quod si neminem mittere poteritis, literis apud patres

¹⁸¹) *Analecta Augustiniana* 9 (1921-1922), 304.

agite, quibus statum provinciae etc ¹³¹). [i.e. illis ponatis ob oculos, suamque excusationem adducatis, et quod fieri vellet exponatis].

Dd 22, f. 18r.

182

Eodem die.

Provinciali Coloniae Magistro Rogerio Iuveni.

Ad septimum Idus Iulii dedimus ad te literas ¹³²), quibus te admonebamus, ut una cum Venerabili provinciali Rheni ¹³³) esses, et ab eius consilio non [f. 20r] discedens, ea omnia faceres, quae pro salute provinciae Rheni, et gloria provinciae Coloniae facienda viderentur, praeque omnibus iuvenum eruditioni incumberes, neque si eas literas receperis scire possumus, immo a te receptas non opinamur. Verum te monemus quantum possumus et hortamur, ut ab earum tenore cum receptae fuerint non discedas, sed nostros monitus suscipias, et totis viribus exequaris. Literas ad provinciam datas quas nunc mittimus legi facias. Illis enim ut moris est, capitulum generale indicimus, et qui mittendi sunt advocamus. Tu autem omnem diligentiam adhibe, ut tu, vel unus ex ista provincia vir gravis et probus veniat, qui de ea patres in capitulo congregatos informet, et quis statum rerumstrarum sit cunctis exponat. Vale ¹³⁴).

Dd 22, f. 19v-20r.

183

Bononiae, 12 Apr. 1547.

Fratri Ioanni Caesari Hasselensi, de provincia Coloniae, facultatem fecimus eundi in patriam, ut suis necessitatibus consuleret, et Bononiam redeundi ¹³⁵).

Dd 22, f. 59r.

184

Recaneti, Maio 1547.

Familia Studii Bononiensis. Studentes... fr. Ioannes Coloniensis.

Dd 22, f. 79r.

¹³²) Voir le document 180.

¹³³) Johannes Hoffmeister, provincial de la province Rheno-Souabe. Voir N. PAULUS, *Der Augustinermönch Johannes Hoffmeister*. Freiburg i. Breisgau, 1891.

¹³⁴) *Analecta Augustiniana* 9 (1921-1922), 306.

¹³⁵) Joannes Caesar ou de Keyzer, du couvent de Hasselt, étudia à Bologne (voir le document suivant). Il termina ses études à l'université de Cologne, où il fut immatriculé comme bachelier le 24 janvier 1555. Cfr. H. KEUSSEN, *Die Matrikel der Universität Köln*, t. II, Bonn, 1919, p. 1078, n. 116. Il fut provincial de la province de Cologne de 1568 à 1571 et de 1574 jusqu'à sa mort en 1579. Il mourut de la peste à Hasselt avec tous les membres de ce couvent, 12 prêtres et un frère convers. Cfr. J. MANTELIUS, *Hasseletum sive ejusdem oppidi descriptio*. Lovanii, 1663, p. 141.

185

Recaneti, 30 Maii 1547.

Scripsimus ad conventum nostrum Parisiensem et Vicarium nostrum ac Visitatorem misimus Venerabilem Magistrum Rogerium Iuvenis, provinciae Coloniae provincialem, cum ampla autoritate in causa haeresis, etiam super provincia, atque de prioris electione ita decerneret, mandavimus, ut idem prior non esset et regens ¹³⁶). De Magistro Ioanne Donc et fratre Petro Durant scripsimus ut supra ¹³⁷) in literis particularibus. Expensas quoque iisdem literis solvi iussimus Venerabili Baccalario fratri Eduardo lusitano, quas pro universis Parisiensibus ad capitulum vocatis veniens fecerat. Unus enim ex omnibus comparuit.

Dedimus quoque Venerabili Magistro Ioanni Donc literas redeundi Lutetiam, ac recuperandi bona sibi ablata, modo de haeresi convictus non fuerit, atque etiam iussimus, ut si coram nobis comparuerint [f. 87v] accusatores, ipse quoque ad nos in Italiam veniat sub penis gravioribus.

Dd 22, f. 87v-88r.

186

Recaneti, 30 Maii 1547.

Venerabilem quoque Magistrum Rogerium literis privatis hortati sumus, ut id oneris susciperet, suamque interea provinciam alterius qui sibi videretur idoneus fidei comitteret et de expensis Eduardi, ut literis nostris obtemperaretur curaret, omniaque sancte et rite perageret.

Galliae Serenissimae Reginae ¹³⁸) literis, quibus praedictum Eduardum commendabat, respondimus ut oportebat, hoc est submisce et reverenter.

Dd 22, f. 87v.

¹³⁶) Au sujet des complications très difficiles que Juvenis eut à résoudre au couvent de Paris sur ordre de Seripando on lira H. JEDIN, *Girolamo Seripando*, t. I, p. 197-204.

¹³⁷) Dd 22, f. 87r (30 mai 1547) : Facultatem fecimus fratri Petro Durando, Baccalario, in patriam revertendi qui ad capitulum venerat.

Remisimus autem ipsum Parisios aliis literis, mandates ut in conventu reciperetur et omnia bona sua cum cella illi restituerentur, modo tamen de haeresi non fuerit notatus, neque aliud commiserit, quod religioni dedecori fuerit et ignominiae. Quod tamen iudicium diximus relinqui velle Venerabili Vicario nostro, quem eo suo tempore nos missuros polliciti sumus.

¹³⁸) Cathérine de Medicis, épouse d'Henri II, qui commença à regner le 31 mars 1547.

187

Romae, 3 Iulii 1574.

Provinciali Coloniensi M^o Rogerio Iuveni.

Serius ad nos literae tuae venere, quam uterque nostrum optavit. Nam etsi quas Brugis XIII Aprilis dederas, Recaneti in Generali Capitulo accepimus, hae tamen quas ad patres capituli publico provinciae nomine, pridie cal. Maii dederas, cum iis quas ad nos ipse privatim scripseras calendis, non nisi Romae post celebratum Generale capitulum redditae sunt. Doluimus vere et ex animo literas vestras publicas ob hanc rationem non fuisse omnibus adientibus capituli patribus lectas cum quod illorum consilio maturius vobis responsum fuisset, tum vero ut dolorem quem ex vestra absentia susceperet omnes, audita vestra prompta obedientia, atque animi erga Rempublicam propensione, vestris literis testata temperare possent, sed sic divinae placitum voluntati, ad quam omnia referenda sunt. Nostrum igitur est, qui inviti certe et repugnantes gravissimo adhuc et molestissimo onere premimur, vobis respondere. Utinam autem ad alterum quemque robustiorem totum hoc negotium translatum fuisset, nobisque licuisset, ut optavimus, et apertis precibus rogavimus, publica omni cura solutis, quietam et tranquillam ducere vitam, cuius desiderio iam diu langueamus, sed interea donec Deo placeat, quod nobis [f. 103r] optimum videtur, nostro muneri deesse non possumus. Ad vestras itaque literas, scitote primum mandasse nos Reverendo patri Procuratori ordinis de privilegiis. Is vobis haec omnia curare poterit, qui est Romae assiduus. Nos vagi vitam ducimus, quibus paulo post ad concilium redeundum erit, sive Bononiam, sive quo divinae placuerit Maiestati. De literis exemptionum, sive poenitentiariae, sive alterius cuiusque magistratus nihil certi possumus polliceri. Diu hoc saxum volvimus, non vestra modo, sed et omnium provinciarum causa, at parum proficimus, sed quantum conicere datur, omnia Sanctissimus D.N. per concilium reformari cupit, nosque priusquam concilii sit finis, ea de re ut bene statuatur laborabimus, vos precibus nostros labores iuvate, et causam nostram Deo commendate. Bonum est enim confidere in Domino, quam confidere in homine ¹³⁹⁾. Non possumus non moleste accipere, quod aliquot vestri conventus onera detractent provinciae communia, ut scribitis, tametsi qua ratione contingat non satis explicatis. Quid in hac re a nobis praestari possit, non videmus. Vestrae partes fuerint docere quodnam huic morbo remedium per nos possit afferri, quod ilico diligenter curabitur.

¹³⁹⁾ Ps. 117, 8.

Nulla in his comitiis nova decreta facta scitote. Neapolitana tamen et Romana confirmata, actumque potius de ratione et via qua ad normam veterum legum vivamus, quam de novis condendis legibus. Datum nobis illud oneris est, ut veteres ordinis constitutiones, adhibitis censuris probatorum illorum patrum, qui in Generali Romano capitulo delecti fuerant, evulgaremus, atque huic rei omnem nos operam dabimus, cum aliquid oculi adepti fuerimus. Eas ad vos mittemus, una cum ordinario, in quo etiam de officii uniformitate quam optatis agemus pro nostra virili ¹⁴⁰).

Nihil ferme in vestris literis amplius erat, ad quod respondendum sit. Tibi privatim significamus. Nam quae hactenus [f. 103v] scripsimus, omnibus communicanda sunt, nos tecum vehementer optare, ut vita communis non solum Brugis, sed et Coloniae et ubique introducatur. Qua de re, ut petis, ad Brugenses scribimus. Neque est ut in tanta hominum penuria, de tua quiete et ocio cogites. Non quiescendi sed pugnandi tempora sunt, adversus coniuratas in perniciem christianae religionis potestates, adversus inquam rectores mundi tenebrarum harum ¹⁴¹). Vide ne dum tua agere cupis, una cum Republica et tua quoque privata intereant. Tantum vero abest, ut tuum hoc quiescendi consilium probemus, ut non solum in tuo, verum et in alieno agro laborare te cupiamus, et de tua virtute tantum nobis pollicemur, ut non modo in proprio, sed et in alieno fidelem te futurum speremus. Misimus iccirco ad te per Eduardum Lusitanum literas, quibus oramus, ut ad Parisienses fluctus plus satis concitados, sedandos accedas. Qua in re ne nobis desis, te etiam atque etiam hortamur. Omnis nostra in te unum spes respicit, ut restituas in aliquem splendorem domum illam olim praeclarissimam, quae ab imis fundamentis improborum quorundam contentione, et ambitiosa cupiditate ruinam mina-

¹⁴⁰) Seripando publica les nouvelles constitutions de l'Ordre à Rome en 1551 : Constitutiones/Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Augustini/nuper recognitae,/ et nonnulla alias,/ quorum seriem sequens pagina indicabit./ Romae apud Antonium Bladum Impressorem Cameralem,/Anno Dni. M.D.LI./ in-folio. Cette édition est introduite par une lettre du cardinal Marcel Cervini, protecteur de l'Ordre, datée du 21 avril 1551, et de Seripando lui-même du 1 avril de la même année 1551. Aux Constitutions suit l'*Ordinarium* que Juvenis avait désiré, de même qu'un *Compendium rerum eiusdem Ordinis*, attribué au jeune historien Onofrio Panvinio. Sur cette édition voyez *Analecta Augustiniana* 2 (1907-1908), 84-88. De plus amples détails sur les préparations de ces nouvelles Constitutions se lisent dans un article de E. ESTEBAN, *Excerpta e regestis Rmi Seripandi circa Constitutiones Ordinis ab ipso in lucem editas*, dans *Analecta Augustiniana* 2 (1907-1908), 58-62 et 79-84.

¹⁴¹) Cf. *Eph.* 6,12.

tur. Frustra multa sunt a nobis tentata, sed nec mala sua nec remedia pati posse videtur. Ne piger sis ad nos de hac re scribere. Et collectam anni XLV redditam nobis scito, dedissequ nos mercatori syngrapham. Vale.

Conventui Brugensi.

Scripsimus ad conventum Brugensem nos gravissime tullisse, dum nobis significatum esset, eos ab exacta communis vitae observantia defecisse, et si qua inter eos appareret vitae, rerumque communio, non ea sane esset, quam illorum professio exposcebat, hortatique omnes sumus, ac venerabilem provincialem cui parendum mandavimus, ut in huius rei exequutione omnem operam collocaret.

Dd 22, f. 102v-103r.

188

Bononiae, 28 Oct. 1547.

Parisiensibus.

Quantum toleravimus Magistri Ioannis Fortis tergiversationes, et inobedientias, quibus se in conventu isto Parisiensi Priorem gerere voluit, et omnia more tyrannico agere, nemo vestrum, qui omnis sensatis oculis conspexistis ignorat. Patientiam quidem nostram innumeris modis, quorum quidam praetextu honestatis tegebantur [f. 120v] exercuit, nos vero tulimus et quatuor ferme annis (quartus enim nunc annus agitur) connivere voluimus. Sperantes fore quandoque ut resipisceret, et ad meliorem ut debebat frugem sese converteret, sed frustra tulimus, frustra expectavimus, frustra ¹⁴²⁾ speravimus. Benignitatem enim nostram ad licentiae suae quae quo res vestras deduxerit experti estis, incrementum convertit, ita ut inobedientiae ipsius et tergiversationes ex nostra nimis indulgentia, iam in apertas rebelliones proruperint. Nam ad capitulum Generale (ut multa praeter eamus) accersitus, venire noluit, ad quod pro regentis officio etiam non vocatus tenebatur. Quis istius conventus ignominiam, quae maxima quidem est, nunc delebit? Solus regens vester in capitulo proximo, qui cathedram suo loco teneret desiderabatur, quod tamen plurimi istius celebratissimae Universitatis viri egregii, qui concilio Tridentino intererant futurum multo ante praedixerant. Ex ignorantia quidem ipsius futurum testabantur, ut cum defendendus per eum esset in solempni disputatione Baccalaureus, tergiversaretur omnino, et excusationes plurimas inveniret, quod ut illi praesenserant et praedixerant, non sine vestro dedecore factum vidimus. Literis tandem

¹⁴²⁾ Ms. : *strusta*.

nostris a capitulo Generali ad vos missis, et suo et suorum coniuratorum spiritu audaci nimis adductus, non obtemperavit sed quo tendebat ire perrexit. Pro bono enim vestro instituimus Vicarium nostrum Venerabilem Magistrum Rogerium Iuvenis, Provinciae Coloniae Provinciale, de cuius prudentia et modestio plurimum, praesertim cum vos charissimus habeat, et loco isti sit vehementer addictus, sperabamus. Fortis tamen a nonnullis etiam vestrum admonitus, pro eo conducendo neminem misit, quatenus eo praesente, nostramque vicem agente prioris electio, quemadmodum in literis nostris mandabamus, libere fieret, sed ad officialium electionem, quasi per nos institutus fuisset [f. 121r] prior, processit, et adhuc priorem sine ulla confirmatione agit, quod nemo unquam ante eum tentare est ausus. Quare factum est, ut vester conventus tyrannum patiatur, contraque iura videat omnia fieri et pertractari.

Gymnasium vero sine studio, sine lectionibus, sine disputationibus maneat, neque vel unum qui ad suam restitutionem convertat oculos post tantam iacturam et ruinam inveniatur. Nonne vos pudet cum haec audistis? Aut non cum rubore quantum imminuta sit loci istius existimatio cogitatis? Nonne conscientia vestra caeteris tacentibus vos reprehendit ¹⁴³)? Pudet nos certe, cum quorundam vestrorum audaciae, et Ioannis Fortis temeritatis recordamur, et nostrae indulgentiae, quae nimia fuit, nos penitet, et dolemus quod tantum (licet bono fine id factum sit) conniverimus. Igitur ne nimis patientes, incurabile vulnus reddamus, aut indulgentiam nostram in negligentiam convertamus, morbo nunc vestro mederi volentes, praesentium tenore, nostrique officii auctoritate mittimus ad vos, sicut in Generali quoque capitulo factum est, Venerabilem Magistrum Rogerium Iuvenis, et Vicarium nostrum instituimus, atque visitatorem, cum omni auctoritate quae Vicariis nostris et Visitatoribus exhiberi solet, scilicet, ut possit rebelles carceribus, vinculis, exilio, invocato etiam si opus fuerit auxilio brachii secularis, punire, et eorum audaciam atque temeritatem comprimere. Volumus, enim, ut res vestras componat, improbos puniat, bonosque amplexetur, et Gymnasium cum omni diligentia pristinae integritati restituat, hocque unum prae omnibus advertat, ut iuvenes quos bonae spei offenderit, doctrinam quae a sanctorum patrum regula non discedat, suscipiant, et susceptam defendant, ita ut ab haeresi sint alieni, et bene tum legendo tum praedicando ubique audiant. Quod si quempiam sufficienter notatum,

¹⁴³) Ms. : *reprehendit*.

aut graviter de haeresi suspectum, quod Deus [f. 121v] avertat, invenerit, severe puniat, neque ullius cuiusquam, sive is Parisiis, sive in provincia fuerit, rationem habeat. In hoc enim execrabilis haeresis iudicio, plenam sibi etiam in provincia potestatem praebemus, quae eos illos dare poenas astringat, quos reos (maturo et sincero examine praemisso) invenerit. In nomine patris etc.

Mandamus itaque Venerabili Magistro Ioanni Fortis sub poena excommunicationis latae sententiae, quam auctoritate nobis per Sanctissimum D.N. exhibita, trina monitione praemissa his scriptis licet inviti ferimus, ut a lectis nostris literis, mox praedicto Vicario nostro plenam obedientiam praestet et reverentiam, non secus atque nobis si presentes essemus exhiberet, inque manum eius officium prioratus deponat, prioresque literas a capitulo missas, quae integre mentem nostram exponunt, sibi reddat. Vobis quoque omnibus istis commorantibus sub eadem excommunicationis sententia praecipimus, ut dicto Magistro Ioanni nullo amplius pacto quasi priori obtemperetis, sed Venerabili Vicario nostro plene ut debetis obediatis, et ostendatis vestrae vos professionis non esse immemores. Eligatis deinde, eodem Venerabili Vicario nostro praesidente, priorem qui vos gubernet et regat, sed neminem qui Regentis fungatur officio, sic enim per praesentes statuimus, admittatis. Videat quoque Venerabilis Vicarius Magistri Ioannis Donec et fratris Petri Durant Baccalaurei causam, et iuxta nostras literas quas secum habent, prout etiam in literis publicis a capitulo missis notatum est cum eis agat. De expensis denique decernimus, ut alteram partem conventus iste, alteram provincia Franciae Vicario praefato persolvat, praecipimusque Venerabili Provinciali et Priori qui electus fuerit, in meritum sanctae obedientiae atque sub poena privationis officii, ut ipsi integre satisfaciant. Quod nisi fecerint, committimus Vicario nostro, ut iis censuris et poenis quas opportuniore iudicaverit, ipsos ad integram solutionem inducat.

Dd 22, f. 120r-121v.

189

Bononiae, 28 Oct. 1547

Magistro Rogerio Iuvenis Provinciali Coloniensi et Vicario Parisiensi.

Scribis in literis tuis te (quod semper tenuimus) ad ea omnia, quae religionis honorem et conservationem spectant, peragenda promptissimum. Videmus tamen ex eisdem literis te minus calidum quam vellemus, quippe quia rationibus nostro iudicio satis levibus, te quod Lutetiam non iveris excusas. Dubitas et times Rogeri impro-

borum odium? Non audes invitis medicamentum praeberere? Times impensas? Nescis hunc animorum morbum ab eo qui corporum est longe distare? In hoc enim morbi genere etiam invitis, immo iis ipsis addendum est remedium et medicina admovenda, quae aegros sanet. Nonne iis qui frenesi laborant invitis etiam et ligatis medentur medici! Qui prudens est prudenter agit, et mature suoque tempore quae sunt tractanda tractat, et rebus incompositis moderatur. Non est quod tibi timeas, neque de fructu, si Lutetiam te contuleris, vel tantulum dubites. Dominus Iesus spiritu oris sui conteret iniquos ¹⁴⁴), tibi aderit, dabitque vires, et addet animum, ut audeas omnia nihilque Lutetiae, nisi quod ad suam gloriam et religionis salutem attinet, evenire comperias. Habebis Lutetiae R.mum S.mi D.N. Legatum. Huic alligatas literas dabis, ipse vero tibi regium favorem, et Ill.mi Senatus Parisiensis auxilium comparabit. Vade Rogeri, succurre, ne sis ingratus, et fer opem Lutetiano conventui, qui te aluit, in quo eam eruditionem quam tenes es assecutus. Non procul a tua provincia, sed prope aberis, fratres quos vicarios relinquo non deerunt, nec diu multum Lutetiae commoraberis, sed brevi ad tuos reverteris. Perfice pro tua religione hoc opus, cuius gratia nos denuo Lutetiam (nisi in rebus sacri concilii plus satis impediti essemus) nulla vitae nostrae habita ratione, regrederemur. Tibi autem persuadeas velimus, nihil per te nobis gratius fieri posse, quam ut conventus ille pristinum statum recipiat, ad quod perficiendum si accesseris, nunquam operae tuae obliviscemur [f. 122v], sed ipsius perpetuo recordabimur, simulque curabimus, ut cognoscas officium tuum nobis gratissimum fuisse, de quo gratiam tibi nec parvam referemus. De impensis ne sis sollicitus, sed pergas agere quod imponimus, quoniam conventus ille una cum provincia pecunias itineris (sic enim mandamus) tibi persolvat. Mittimus ad te exemplum literarum, quas ad Parisienses dedimus ut praevideas quid ab eis velimus. Tu literas tecum deferes, et coram conventu nostro nomine legi curabis, deque rerum omnium successu, cum Lutetiam veneris, nos reddes certiores.

Dd 22, f. 122r-v.

190

Bononiae, 28 Oct. 1547.

Fratri Eduardo Lusitano licentiatu.

Etsi a capitulo Generali discedens, in Coloniam profectus sis, nostrasque literas Venerabili Provinciali reddideris, non est nobis per

¹⁴⁴) Cf. 2 *Thes.* 2, 8.

te satisfactum, neque enim servasti promissa. Tu hominem Lutetiam ducere, favoremque omnem et auxilium illi praestare, ut quae nos velle sciebas et scis perficeret, sed nihil penitus eorum quae tibi mandavimus adimplesti. Nam provincialem in sua provincia reliquisti, Lutetiamque profectus non curasti, ut lectis nostris literis, quisquam ad perducendum eum mitteretur, quin potius cum Ioanne Fortis de quo nosti quid in capitulo Generali dixeris, et quod chyrographum nobis reliqueris, inisti foedus, et acceptis itineris tui expensis quarum forte causa defecisti, strictius quam antea fueras nunc illi es adiunctus. Num nostra benignitas, qua te in capitulo proximo suscepimus, hoc meretur. Num nostra indulgentia te adduxit, ut nobis deesses et quae mandavimus non perficeres? De expensis tuis inter nos convenerat, ut Rogerio Iuvenis vices nostras agente eas reciperes. Tu autem cum nihil feceris, immo quia nihil fecisti, eas recepisti; sed scias nos omnia memoriae demandasse, quae non facile obliviscemur, sed suo tempore recordabimur, tecumque pro meritis aut Lutetiae aut alibi sic agemus, ut te male egisse cognoscas, et erroris tui te quandoque [f. 123r] poeniteat. Verum si Venerabili Vicario nostro praesto fueris, et quem poteris favorem, ut nobis promisisti, illi praeberis, ostendes te non defecisse, sed potius tempus opportunis expectasse, sicque nos praedictorum omnium non recordabimur, neque nisi de te amplexando et honestando cogitabimus. Quod ut facias te etiam atque etiam exhortamur. Vale.

Dd 22, f. 122v-123r.

191

Bononiae, 30 Nov. 1547.

Vicario Parisiensi M. Rogerio Iuvenis.

Putamus te Lutetiam profectum, bonam illorum quae tibi mandavimus partem iam expediisse, manumque ad alteram quae restat expediendam ¹⁴⁵⁾ apposuisse. Quod si ita res habent, gaudemus plurimum, et Domino Deo nostro, qui dat velle et perficere pro bona voluntate ¹⁴⁶⁾, gratias agimus teque monemus et hortamur in Christo Iesu, ut vigiles, atque in tam bono opere non deficias, sed donec perfectum fuerit perseveres. Quoniam vero illud tibi prae caeteris commissimus, ut haereses, si quas inter nostros invenisses, extirpares, et ita istius provinciae loca purgares, ut nec levissima tanti morbi suspitio remaneret, visum est nobis, te de iis quae audivimus admonendum, ut ipsis cognitis et perspectis, facilius isti provinciae consulas et

¹⁴⁵⁾ Ms. : *expediendum*.

¹⁴⁶⁾ Cf. *Phil.* 2, 13.

provideas. Reverendus quidam pater frater Ioannes Gillu Andegavensis, Minorita, vir pius et probus, veritatis ac religionis christianae amator, zelo charitatis, cuius mercedem a Domino recipiet, adductus partes nostrorum fratrum in re tanta egit, neque secus atque si Augustinianus esset, nos de pluribus certiores fecit, quae sibi cum honorem tum salutem religionis nostrae spectare videbantur. Nos illi quas potuimus gratias egimus, et promisimus sic nos acturos, ut cognosceret officium suum non infructuosum fuisse. Dedit itaque nonnullos articulos, et nomina Venerabilium Magistrorum, quos suspectos habet, quae ad te iccirco transmittimus, ut diligenter inquiras, num ita res habeant, scilicet, num magistri nostri tantum ausi fuerint, ut publice dictos articulos praedicaverint, aut disputando defenderint, aut privatim docuerint. Quod si sic esse, quod Deus avertat, inveneris, primum ab officio praedicationis eos removeas, deinde pro tua prudentia castiges et punias, praesertim Magistrum Ioannem de Spina¹⁴⁷, qui cum iurasset, post suam in capitulo Generali purgationem, doctrinam sanctae et catholicae Romanae ecclesiae ubique locorum se defensurum, in frequentissimo patrum et nobilium concessu, a nobis magistrorum gradu [f. 129r] et honore est honestatus. Huius autem negotii causa si conventum Andegavensem visitare velles, ab re non esset, propterea si tibi videbitur, eo te conferas, atque cum Reverendo Inquisitore eorum quae scribimus veritatem inquiras¹⁴⁸). Denique si eos errasse

¹⁴⁷) Sur Joannes de Spina voir les actes du chapitre général à Recanati en 1547 : « A vespers (diei 29 Maii) disputavit Ven. Bacc. frater Ioannes de Spina Andegavensis, grecis, latinis et haebraicis literis ornatus, qui omnes, etiam doctissimos et gravissimos viros in admirationem sui attraxit ». Cf. *Analecta Augustiniana* 9 (1921-1922), 149-150.

« Ioannes deinde a Spina Baccal, qui superiori die tantum de disputatione honorem reportaverat, vocatus est. Hic quia Parisiis accusatus erat, causam suam dixit, verbisque et scriptis ostendit innocentiam suam, et falso notam illam a Magistro Ioanne Fortis et Magistro Pontio Nolin et aliis quibusdam iniustam fuisse. Quo audito definitores pensatisque propositionibus, quarum causa illum aemuli accusaverant, innocentem ipsum nullaque ratione culpandum esse censuerunt » (o. c., p. 150).

¹⁴⁸) Concernant les accusations de Jean Gillu, frère mineur d'Angers, contre plusieurs augustins français, surtout d'Angers, Seripando écrit dans une lettre du 19 avril 1548 à Vincent Jourdain, provincial de la Provincia Franciae : « Annus iam XLVIII quem nunc agimus Ianuario mense ceperat, cum enormia quaedam ad Patres concilii Bononiae de Magistris quibusdam vestrae Provinciae allata sunt, per fratrem Ioannem gilum Andegavensem Franciscanum, is etiam apud nos multos vestrae Provinciae viros et doctrinae purissimae accusabat. Quae etiam querela, per eundem an per alium, nescimus Romam delata est ad collegium amplissimorum patrum Cardinalium, et R. mum D. Protectorem, contra Andegavenses praesertim. Agebatur etiam per nationis vestrae Cardinales amplissimos magno studio, ut Vicarius aliquis noster in Galliam mitteretur qui rebus iam collapsis opem ferret salutarem » (Dd 22, f. 166v-167r).

compereris, et punieris, nobis significes, ut et nos de huiusmodi erratis, in quibus nunquam severiores quam oporteat esse possumus, dare poenas cogamus. Nomina autem sunt haec : Magister Trios, Magister Ler, Magister Haimo, Magister Chedeville, Magister de Spina, Magister de parvo Chemaseio.

Dd 22, f. 128v-129r.

192

Bononiae, 4 Dec. 1547.

Fratri Eduardo Lusitano Baccalaureo.

Gratae nobis fuerunt literae tuae, pridie Cal. Novembris ad nos datae. Illis enim de statu monasterii deque capitulo provinciali certiores reddebamur. De Provinciali autem electo, cuius adhuc literas non vidimus, quod vir probus sit et catholicus, gaudemus plurimum, neque timemus, quin haeresis morbo, Domino nostro Iesu Christo bonos et veritates amantes adiuvante, medeatur. Mittimus ad eum literas, curabis, ut ipsi fideliter reddantur et monebis hominem, ut omnia quae gesta sunt in capitulo provinciali nobis significet. Forte etiam scripsit, sed literae aut interceptae sunt, aut alia via perierunt. De conventu Parisiensi nunquam obliviscemur ipsius, sed quam citius poterimus illi providebimus. Reverendus Provincialis Colonien-
sis eodem exemplo dedit ad nos literas, quo ad te scripsit, nos autem sibi denuo rescripsimus, et omnibus eius rationibus satisfacimus; literas item ad magnos viros, qui sibi in omnibus favori et auxilio erunt, ad ipsum transmisimus et commisimus, ut omni mora posthabita ad vos se conferat, neque ulla tergiversatione utatur. Tu hac in re nihil nobis gratius facere potes, quam studere, ut praedictus Vicarius noster Lutetiam veniat. Adhibe omnem artem, omnem diligentiam, omne studium tuum, ut istuc se conferat, quo et conventus iste pace et morum reformatione gaudeat, et tu studium tuum liberiori et ardentiori animo prosequaris. Quod si tua cura et diligentia (sicut tuo suasu ipsum Vicarium instituimus) venerit, maximo per te onere, quo valde premimur, liberabimur, neque de alio nobis remedio cogitandum erit. Tunc enim omnia quae in salutem loci istius fore tu scribis perficiemus, et quieti post tot perturbationes indulgebimus, alioquin aut ex alienis Galliarum provinciis, aut ex Italia virum mittemus, qui nullius habita ratione, omnes aequa lance perpendet, atque ab omni affectione liber iuste iudicabit, componenda componet, moderanda moderabitur, et punienda iustissime puniet, Ad hoc tamen remedium manum [f. 130r] apposituri non sumus, donec an Vicarius noster venturus sit, vel iam venerit cognoverimus. Magister

Ioannes Fortis arrogantiae suae quandoque poenas dabit, et eo forte graviore, quo tardiores. Qua fronte, qua conscientia praeest, aut celebrat, qui a nobis confirmatus non est, neque de canonica eius electione nobis constat! In nomine Domini. Patientiam nostram nunc exercet, alius ipsum disciplinis exercebit, atque poenis inducet, ut minus arrogans sit, in posterum, et suo malo discat obtemperare maioribus suis, neque tyrannum agere. Si magister Magni ad nos venisset, atque sua presentia quis nam esset demonstrasset, Luthetiam a nobis praepositus regressus esset, quod isti conventui commodo, sibi honori, et nobis consolationi fuisset. Verum quomodo virum praeficeremus, quem non cognoscimus, neque ipsius prudentiam vel in re minima experti sumus! Inducas hominem ut ad nos veniat, studeatque a nobis cognosci, quoniam sui eum adventus non poenitebit.

Dd 22, f. 129v-130r.

193

Bononiae, 10 Dec. 1547.

Provinciae Coloniae

Praesidentem capituli provinciae nostrae Coloniensis proxime futuri primo loco statuimus Venerabilem Baccalaureum fratrem Iudocum Reyngout, Priorem Brugensem, secundo autem Venerabilem Lectorem fratrem Henricum Lauaert, Priorem Mechlinensem, tertio vero Venerabilem fratrem Petrum Battum, Priorem Dordracensem ¹⁴⁹⁾.

Dd 22, f. 132r.

¹⁴⁹⁾ Petrus Beatus, du couvent de Hasselt, est cité en 1541-1553 comme prieur de Dordrecht sous le nom de Pierre de Hasselt. Il fut élu définiteur provincial au chapitre de Malines en 1541, et en même temps il fut promu lecteur en théologie. Au chapitre de Hasselt en 1544 il fut nommé visiteur de la province et aux chapitres de 1548 et 1552 il devint de nouveau définiteur. Voyez les documents suivants dans l'Annexe ainsi que G. D. J. SCHOTEL, *o. c.*, p. 55.

Il figure comme prieur de Dordrecht dans un document du 25 octobre 1546 par lequel ensemble avec Augustin van Baerle, sousprieur, Adrien van Baerle, cursor, Jean, procureur, et toute la communauté, il se déssaisit de tout droit provenant d'une lettre datée du 12 septembre 1472 « waarin prior en convent van de Regulieren van Bethanië bij s'Gravenzande erkennen, dat de helft van de 2 morgen lands min 9 1/2 gaard in het Noortlant, hun ten overstaan van schout en schepenen geschonken door Kathrijn Heymans weduwe, en waarvoor zijn ingeschreven staan in het hofboek van Voorne, toebehoort aan Heynric Heymanszn., leesmeester in het Augustijnenklooster binnen de stad Dordrecht ». Voir J. M. SERNEE, *De archieven van kloosters en andere stichtingen in Delfland*. s'Gravenhage, 1920, p. 276, n. 269.

194

Bononiae, 10 Dec. 1547.

Provinciali Coloniae M. Rogerio Iuvenis.

Literis tuis quibus quod Lutetiam ire non posses te excusabas, statim respondimus, misimusque ad te literas nostras, et ipsarum exemplar, quas ad Lutetianos scribebamus, et nonnullorum Cardinalium epistolas ad viros graves, qui tibi apud regiam maiestatem, et senatores et magistratus gratiam conciliarent. De pectore Eduardi, non est quod cogites. Ipsi enim in capitulo Generali mandaveramus, ut te Lutetiam perduceret, quod licet promiserit non fecit, aliud nihil. Tu igitur Lutetiam proficiscaris, et tua prudentia rebus illis consulas. Ad haereses super omnia convertas oculos, priorem eligi cures, pu-[f. 132v]nias quod reos offenderis, et si coniurationes inveneris, eorum qui coniurarunt conatus infringas, proque meritis cum illis agas, et de capitibus coniurationum prae aliis iuxta constitutiones ordinis supplicium sumas, ut ipsi posthac et caeteri tantum audere dediscant. De omnibus autem sive ¹⁵⁰⁾ quae inveneris, sive quae feceris priusquam inde discedas, nos reddas certiores. Venerabilem Provincialem Franciae advoces, et ab eo, quo in statu sint res provinciae, de haeresi praesertim, quaeras, ut providere possis. Quis enim sit in provincialem electus nondum scimus, neque provincialis capituli acta ad nos venerunt, hortaberis igitur hominem, ut ad nos scribat, et omnia diligenter significet. De capitulo provinciali vestro, placet, ut apud Dordracenses ¹⁵¹⁾ celebretur, et literas in quibus de eo qui nostro nomine praeesse debeat mentem nostram aperimus, ad te mittimus. Curabis itaque ut suo tempore legantur, et a provincia ista, quae tua post Dei optimi Maximi gratiam et benignitatem, diligentia servata est, oculos, etiam si alius praefectus fuerit, non avertas. Vale in Domino.

Dd 22, f. 132r-v.

195

Bononiae, 6 Ian. 1548.

Conventui Parisiensi.

Frater Franciscus Carlier Parisiensis ad nos scripserat de licentia patrum se cursum suum in Burdegalensi universitate complevisse, atque suscepisse insignia Magistrorum, nunc tamen nolle eos, ut Magistrorum gratiis et honoribus gauderet, contraque eum quasi contra suspectum de haeresi agere, cum tamen purgatus esset, beneque

¹⁵⁰⁾ Ms. : *sivae*.¹⁵¹⁾ Ms. : *Dordacenses*.

semper praedicando audisset, quorum omnium testimonia ad nos transmiserat, propterea conventui parisiensi scripsimus, quatenus si res ita haberent, locum et gratias Magistrorum illi praeberent, cubiculumque et omnia bona sua restituerent. Quod si quid novi esset Venerabili Vicario nostro iudicandum reliquimus. Assignavimus quoque eisdem literis provinciali franciae electo duos menses, ad confirmationem obtinendam, quibus pertransitis ab officio absolutus intelligeretur.

Dd 22, f. 141r.

196

Bononiae, 30 Apr. 1548.

R.do Ordinis Procuratori.

Scripsimus Reverendo ordinis Procuratori Magistro Christophoro Patavino, ut informationem acciperet de fratre Ioanne Valiodolijt de Provincia Coloniae, qui cupiebat Romae morari, de quo audieramus quod patres suae Provinciae ipsum eiecerant et habitu privaverant, si videlicet cum venia suorum superiorum Romam se contulisset, et in qua Provincia degisset, ex quo Romam discesserat, ubi alias morabatur.

Dd 22, f. 170v.

197

Bononiae, 4 Maii 1548.

Provinciali Coloniae, M^o Rogerio Iuvenis.

Obstupuimus acceptis tuis literis, quod nostrae illae quas magna cum diligentia ad te mitti mandavimus, numquam pervenerint. Et certe nulla fuit neque in nobis, neque in Procuratore ordinis negligentia, verum ut ipse suspicaris, vel tabelliorum perfidia, vel vicinis nominibus Brugis et Bruxellis decepti sumus. Quoniam vero novus Franciae Provincialis ¹⁵²⁾ ad nos scribit Provinciae res meliore nunc [f. 173r] esse conditione, agereque eos quiete, nolumus quicquam novum statuere, donec intelligamus vestrae Provinciae capitulum iam esse celebratum, cui nunc adesse te significas. Hoc cum cognoverimus, quid tibi de Gallicano negotio sit agendum significabimus, cum ex literis tuis animi tui promptitudinem, de qua numquam veriti sumus, luce clariorem viderimus. Ea utemur suo tempore. Nunc plura non

¹⁵²⁾ Vincentius Jordanus (Jourdain), élu au mois d'août 1547 au chapitre de Rouen pour succéder à Jean Locquet, Seripando le confirma comme provincial dans une lettre du 19 avril 1548 (voir Dd 22, f. 166r-168v), où il se plaint que les actes du chapitre de même qu'une lettre expédiée le 19 août 1547, lui sont parvenus sulement au mois d'avril 1548 avec une autre lettre que Jourdain avait expédiée le 22 février 1548.

scribimus, nisi ut quam primum poteris de capitulo vestro nos reddas certiores.

Dd 22, f. 172v-173r.

198

Bononiae, 12 Maii 1548.

Reverendo Magistro Christophore Patavino ordinis Procuratori commisimus ... De fratre autem Ioanne Brugensi de provincia Coloniae, qui Romam redierat, et in conventu Romano manere cupiebat, iussimus ut ipsum Romae manere non permetteret. Nonnulla enim religioso non convenientia a fratribus quibusdam suae provinciae de eo audieramus.

Dd 22, f. 175v.

199

Bononiae, 16 Maii 1548.

Fratri Eduardo Lusitano Praesentato.

Literis omnibus tuis respondimus, nec scire possumus, qua ratione eas tutas ab iis qui literas intercipiunt, tibi reddi, curare possimus. Tuum esset alicui mercatori ad nos dare literas qui responsum nostrum recuperaret ad te transmittendum, et non alteri quam tibi reddendum. De te autem semper questi sumus, quod promissis non steteris, neque Vicarium nostrum Lutetiam perduxeris. Sed ut quidam scribunt, recepta expensarum pecunia, nihil abs te curatum est ulterius. Vicarius ut prudens est vir, et homo [f. 177v] pacis, nisi per consilium vocetur, non veniet. Vestrum est non sinere quemquam tyrannidem exercere et videre cui pareatis. Priorem non habetis, nam adhuc nullam a nobis obtinuit confirmationem. Nos ad ea quae agit, Senatus et facultatis ratione connivemus, expectantes temporis opportunitatem, quam si nacti fuerimus, non omitemus quae nostri sunt numeris. Vos vero qui, ut scribitis, eius amplius ferre tyrannidem non potestis, cur ad remedium non properatis vobis propositum, ut Vicarium ad vos venire invocato etiam si oporteat Regis auxilio, curetis? Nulla est nostro iudicio via tutior. Nos si Vicarius vestra opera non venerit, cogemur priori qualiscumque sit favere, ut potius aliquis quam nullus vobis nostra auctoritate praesit.

Dd 22, f. 177r-v.

200

Bononiae, 28 Iunii 1548.

Conventui Parisiensi.

Litterae vestrae per fidelem Trapezitam nobis VIII Kal. Iulii redditae sunt, lectisque eis vehementer gavisi sumus, cum intellexe-

rimus Venerabilem Vicarium nostrum Magistrum Rogerium Iuvenis multis per nos modis rogatus, suasum, impulsisque ad vos, et quidem saluum venisse, a vobisque omnibus, ea qua decebat reverentia et obedientia susceptum, quorum officium non possumus non laudare, sicut enim minus obedientes satis damnari nequeunt, ita qui obediunt non satis extolli. Quae autem de bono regimine Venerabilis Vicarii nunciantur, quo ad mensam, scilicet communem, in qua ipse cum omnibus patribus semper sedet, quo ad divinum officium, quod (ut decet) ad dei laudem, populiue aedificationem persolvitur, et quod ad lectiones publicas, unde iuvenes non parum fructus capeunt, facile credimus, qui de ipso maiora, teste sua provincia, scimus, et maiora speramus. Cum autem vos electionem iuxta nostrum praeceptum feceritis, ipsumque Venerabilem Vicarium praefatum, quem veluti veri obedientiae ¹⁵³⁾ filii, ut patrem suscepistis, in Priorem istius conventus celebratissimi elegentes, vobiscumque ut audivimus, ad res vestras componendas, conservandas, et augendas esse velitis. Nos qui eo animo eramus, ut res vestras componeret, et [f. 191v] compositis, prioreque de quo bene sperandum, et cui fidendum, in tanta rerum angustia esset electo, atque per nos confirmato, ad suos cum domini nostri yesu christi benedictione reverteretur, cogimur votis vestris et desideriis quae secundum deum esse videntur annuere et satisfacere. Praesentium itaque literarum tenore nostrique officii autoritate, electionem vestram probamus et praedictum Venerabilem Vicarium nostrum in Priorem a vobis electum confirmamus, non modo cum omni autoritate caeteris istius conventus prioribus exhiberi solita, sed cum omni ea, quam in literis nostris, quibus ipsum Vicarium et Visitatorem instituebamus (easdem enim illas praesentibus confirmamus) sibi tribuimus, scilicet, ut possit rebelles carceribus, vinculis, exilio, invocato etiam, si oportuerit, auxilio brachii secularis, punire, et ipsorum audaciam, atque temeritatem comprimere. Ut autem hoc onus per vos sibi impositum, a quo mens eius (quemadmodum nos scimus) abhorret, suscipiat et prosequatur, monemus ipsum quantum possumus in domino, et hortamur, atque in meritum sanctae obedientiae, cui addictus est sibi, praecipimus, quatenus ipso perseverante quod hactenus suo studio pro bono loci istius factum est, incrementum suscipiat, et firmitatem, et locus ipse videat filium, quem de se iam in tantis periculis posito bene maerentem alias nutrit, et docuit. Si enim eo res vestras decem aut duodecim diebus et nullo

¹⁵³⁾ Ms. : *obediendientiae*.

fere labore deduxit, ita ut prudentia ipsius perspecta, illecti in ipsum spem omnem proie-[f. 192r]ceritis, et Priorem elegeritis, quid erit si menses et annos apud vos egerit, et salutis vestrae, cuius est nobiscum cupidissimus studuerit! Erit certe et plene et integre rebus vestris consultum. Curam itaque vestrum omnium Venerabilis Prior suscipiat, patrem se praestet vobis omnibus, qui filios sui amantes vestra vos electione ostendistis, bonos ad meliorem continuo frugem invitet, et excitet, malos paterna disciplina castiget, et puniat, quo vitam emendare, et filios agere vel flagellis ¹⁵⁴⁾ addiscant. De doctrina ut bona sit apud omnes, qui istic degunt, invigilet, suspectis de haeresi, si quos forte apud vos unquam invenerit, non parcat, sed eo se omnibus in dies severiorem exhibeat, quo magis eos notatos, aut gravius suspectos invenerit, hoc nobis gratius facere nihil unquam poterit.

Quoniam vero intelleximus res Provinciae Franciae bene habere, ipsamque pace diu exoptata iam frui, et sibi recte consulere, nolumus ut ad Provinciam manum extendat, sed omnem curam loci istius habeat. Provinciae vero Venerabili Provinciali viro probo et catholico derelinquat, a quo si requisitus fuerit in urgentibus causis et negociis ei opem ferat, et plena tunc in reos auctoritate nostra utatur. Sed cum de Provinciali mentio facta sit, de quo alias scripsimus, quae successum habuisse nollemus, declaramus hiis literis non eius ignavia peccatum esse, sed trapezitarum vel argentariorum incuria vel infidelitate, qui acceptas suo tempore literas reddi non curarunt, quare [f. 192v] neque ipse in censuram aliquam lapsus est, sed in integro suo statu persistit.

Venerabilem Magistrum Ambrosium Magniem qui nunc est Regens et ante capitulum erat Baccalaureus, quem in meritum sanctae obedientiae atque sub poena rebellionis ad Generale capitulum una cum Venerabili Magistro Ioanne Fortis, et fratre Eduardo Lusitano Baccalaureo citaveramus, ab omni vinculo et poena absolutum declaramus, cum ipsius causam in capitulo Generali praedictus Baccalaureus Lusitanus plene egerit, nobisque ipsius nomine satisfecerit.

Venerabilem vero Magistrum Ioannem Fortis, quem ad capitulum vocavimus, et venire promittentem frustra expectavimus, his ipsis literis, sub poena expulsionis a conventu isto, et privationis filiationis loci eiusdem atque sub poena excommunicationis, quam trina monitione praemissa, infra XV dies, quos pro tribus terminis peremptoriis ei assignamus his scriptis licet inviti ferimus, denuo ad nos in Italiam

¹⁵⁴⁾ Ms. : *flagelis*.

evocamus, atque ut veniat stricte praecipimus, quod si transactis XV diebus se in viam ad nos venturus non dederit, ex nunc prout ex tunc in sententiam nostram incidisse ipsum declaramus. Venerabilique Priori mandamus, ut pro iustitia cum eo agat, vobis vero ut nullum cum eo commercium sub eisdem poenis et censuris habeatis. Hanc autem sententiam non autoritate tantum nostra ordinaria, sed etiam autoritate S.mi D. N. in praedictum Magistrum, nisi obedierit ferimus, a qua non possit absolvi, etiam a conservatoribus [f. 193r] privilegiorum nostrorum, qui hanc (ut intelleximus) potestatem sibi usurpant, quam non habent, neque enim ab hac, neque ab alia quavis censura possunt fratres nostros absolvere, quum nullam in nostros habeant potestatem. Quemadmodum S.mus D.N. rescripto super hoc nobis exhibito declaravit, cuius rescripti exemplum si volueritis, ad R.dum ordinis Procuratorem scribite, qui vobis in hoc transmittendo non deerit.

Deinde quoniam significatum est nobis, nonnullos Baccalaureos uti privilegiis graduum suorum sine ulla confirmatione a nobis accepta, per has nostras literas praecipimus, et inhibemus, ne ullus privilegiis huiusmodi perfruatur, qui confirmationem non obtinuerit, et Venerabili eam Priori et Regenti non ostenderit. Vobis denique omnibus praecipimus in domino et monemus, ut Venerabili Priori per vos electo, perque nos confirmato, omnem reverentiam et obedientiam praebeatis, nullum est enim efficacius argumentum ad eos cognoscendos, qui lutheranorum inimici sunt, quam votum obedientiae, quod illi prae caeteris impetere et oppugnare solent licet non expugnent. Vestri itaque voti memores, a Venerabilis prioris vestri probitate, doctrina, atque exemplo non discedatis, sed toti ad illum conversi, totos vos ad ipsius vitae institutum componatis. Nam si tales vos (ut optamus et hortamur) reddideritis, non erit quod alios praefici vobis requiratis, aut etiam nolentes videatis, sed vos vobis alternatim praeeritis, et rebus vos vestris prudentiores [f. 193v] effecti consuletis. Hae literae cum lectae fuerint Venerabili Priori si praesens fuerit, reddantur, si eum vero abesse contigerit, per eum illum serventur, qui suo nomine monasterium regit, cui mandamus, ut pro eo reducendo quempiam mittat. Praesenti vero Priori concedimus, ut si celebrandi capituli causa in suam provinciam ipsum abire oportuerit, quem voluerit ipse praeficiat, eique potestatem quae sibi videbitur tribuat. Bene in domino valete.

201

Bononiae, 28 Iunii 1548.

Mag. Rogerio Iuvenis, Priori Parisino.

Gratias tibi agimus, quod missis tandem omnibus, quae tibi impedimento esse videbantur, Lutetiam te contuleris, simulque ostenderis, quanto nos amore prosequaris, quod mox etiam opere demonstrasti; quippe vix missis ocreis literas obtulisti, et opportune initia boni regiminis iecisti, prudenter in omnibus sicuti sperabamus agens. Quod si qui Lutetiae degunt, quod tu in communi mensa, in choro, et scholis agis, vel agi procuras, admirantur, cur nos non probemus et laudemus, quae per te hactenus facta sunt, et ordinata? Probamus itaque omnia et laudamus, Deoque Optimo Maximo gratias agimus, quod ultimae nostrae literae ad te non pervenerint, quibus ut iter nondum inciperes concedebamus, tam magnum enim initium salutis suae non vidisset (si eas recepisses literas). Parisiorum conventus neque nos hoc uno gaudio gauderemus. Quod scribis Magistrum Ioannem Fortis maledicere, aliosque ipso impellente, aut suadente id idem facere, nihil est, deus ignoscat, sicut et nos ignoscimus maledicentibus, scientes, quia super omnia praevalet veritas. Mira-[f. 194r]mur autem quod Fortis tantum ausit, ut dicat nos iniuriam sibi inferre, quum tyrannidem ipsum exercuisse dixerimus, quod tu tamen sensatis oculis cognoscere potuisti, dicit se tyrannum non esse, cum Prior a nobis confirmatus fuerit, a nobis quidem confirmatus non fuisset, nunquam enim cum ipsum cognosceremus, electionem confirmavissemus, nisi prius a Venerabili Magistro Antonio Grelonis confirmatus esset. Confirmatio deinde nostra Generali capitulo interdicto cessabatur. Cur non renunciavit officio iuxta antiquam Parisini conventus regulam, praesertim cum id nobis promississet, ut electus Vicarius a conventu, curam rerum haberet, donec patres a capitulo Generali redirent, et confirmationem electi prioris referrent? Quod si dixerit, de quadriennio id intelligi, non est verum. Nonne Vivenetus¹⁵⁵) cum in capitulo Veronensi primum institutus esset Prior, in sequenti anno cum Neapoli haberetur, mortuo R.mo praedecessore¹⁵⁶) nostro, comitia, ea usus consuetudine cessit officio, et reelectus confirmationem a nobis petiit et obtinuit? Ad capitulum venire noluit, sub poena rebellionis etiam vocatus, et cum promississet non venit. Cur prior

¹⁵⁵) Claudius Vivenetus, provincial de France en 1534-1535, prieur du couvent de Paris de 1538 à 1543. Cf. E. YPMA, *Les statuts pour le couvent de Paris promulgués par Jérôme Seripando*, dans *Analecta Augustiniana* 24 (1961), p. 268, note 30.

¹⁵⁶) Ms. : *praecessore*.

cum esset, Regentis officio fungebatur? Cur saltem nomine Regentis ad capitulum non venit? Nullis nostris literis pro iustitia scriptis obedivit, omnia ex sententia sua gessit, de quibus multae quaerelae (ipsius etiam Grelonis) contra eum apud nos sunt. Lectis binis literis patrum concilii, visa conventus electione, cui praefuisti, iudicavimus nullum praeter te ad officium illud, ad quod ab omnibus [f. 194v] vocatus es, aptum fore, in hoc praesertim rerum componendarum initio, quod hominem non modo doctum, maturum, cautum, et diligentem requirit, sed etiam rerum prudentem. Quis studuit ex Italia apud Parisios? Quis naturam illorum novit? Quis mores? Tu Parisiis diu fuisti, tu apud eos crevisti naturam, et mores eorum nosti, vitam expertus es, modum capiendi eos atque componendi, et quo volueris convertendi usus te docuit. Deinde ipsi te unum exposcunt, in te unum spem suam posuerunt, te suspiciunt, admirantur, atque veluti servatorem salutant, nulli, si renueris, eos se dedituri. Cum autem per te pacata fuerint omnia, et ad meliorem formam redacta, tunc facilius per alium servabuntur, multi enim sunt, qui res componere nesciunt, compositas vero conservare norunt. Quod si per te citius res Lutetianae ad priorem et iustiore formam reductae fuerint, citius inde ad tuos reverteris, quibus non modo non negamus, sed concedimus. Si enim Lutetiae fueris poteris in patriam saepius te conferre, atque res Provinciae et conventus professionis tuae invisere. Lutetiae itaque degas, et nobiscum Deo in tam deploratis rebus inservias. Si nunc in patriam celebrandi capituli causa redire volueris, redeas, et eum qui tibi aptior ad regendum videbitur, Vicarium tuum relinquo, nos autem vellemus (si tibi in rem monasterii fore videretur) ut Eduardus regeret, te absente, et gubernaret. Quod si denuo in Provinciale tui te elegerint, damus tibi facultatem constituendi in Provincia Vi-[f. 195r]carium, qui tuo nomine praesit, et regat, quo ad dirigendas res Lutetianas redire possis, quod ut facias et etiam atque etiam hortamur, rogamus, et praecipimus. Negocium Lamberti Methodii tui ad te ut in patentibus literis videbis reiecimus. Vale.

Dd 22, f. 193v-195r.

202

Bononiae, 28 Iunii 1548.

Fr. Eduardo Lusitano Baccalaureo.

Sicuti cum Venerabilem Vicarium nostrum Magistrum Rogerium Iur-
enis Lutetiam non adduxisses, de te querebamur, teque nullas ad
nos literas dantem, cum Magistro Ioanne Fortis in communem ruinam

conspirasse putabamus, teque accusabamus, ita nunc cum frequentibus literis tuis ipsum induxeris, ut veniret, atque ut venit ei praesto fueris, et incipienti quae tractanda erant, peragere, faveris, te veridicum dicimus, veritatisque et salutis loci istius amantem, ita ut nobis per te satisfactum fuisse hactenus affirmemus. Tuum erit nunc officium, et eorum omnium qui Venerabili Vicario faverunt, ei nunquam deesse, sed perseverare, ita ut ipsum assumpti oneris, quod gravissimum est, quodque fert gravatim cum alterius sit provinciae, quae sua opera maxime eget, non tedeat, sed gratuito prosequatur illud. Quae tibi de Fortis, cum quo Venerabilis Vicarius strenue hucusque se gessit, promissimus, ex literis publicis intelliges perfecta. De ¹⁵⁷⁾ Bacca-laureis non confirmatis a nobis scripsimus, ne quis gaudeat privilegiis nisi confirmationem obtinuerit. Quod de Venerabili fratre Lamberto Methodio scribis fecimus, auctoritatemque primam Venerabili Priori vestro electo et confirmato tribuimus. Omnes illos qui [f. 195v] reformationis sunt amatores, et Venerabili Vicario favori fuerunt atque erunt, amplexabimur perpetuo, nomina illorum ad nos trans mitte, et si quid est gratiarum, quod velint, rescribe. Nos enim non possumus istis non favere, et beneficiis quantum datum est nobis non prosequi. De socio qui tecum dicat horas iuxta formam breviarii novi ¹⁵⁸⁾, concedimus tibi quod petis literasque patentes ad te mittimus. Tu promissis stato, et putato nunquam nos tibi defuturos. Vale.

Dd 22, f. 195r-v.

203

Bononiae, 6 Iulii 1548.

Magistro Antonio Grelonis.

... Denique quod scribis Magistrum Ioannem Fortis sinistre tecum a tuo discessu egisse, deque te questum quod ducatos plurimos conventus tui causa expenderit, et similia, ita habet, sed tu in manum eius, de quo ad te [f. 199r] scribebamus, quod iuvenis esset, arma posuisti, quibus hactenus conventum Parisiensem perturbavit, ita ut coacti fuerimus per Venerabilem Provinciale Coloniam Magistrum Rogerium Iuvenis rebus Lutetianis, penitus fere collapsis succurrere, et praedictum Magistrum Ioannem Fortis ad nos in Italiam advocare, quod si tu quemadmodum debebas, nosque te saepius admonuimus, fecisses, neque Fortis Tyrannum egisset, neque nos tantum pro conventus Parisiensis salute laboravissemus. Speramus autem, Deo nos adiuvante,

¹⁵⁷⁾ Ms. : *Da.*

¹⁵⁸⁾ Il s'agit ici du *Breviarium Sanctae Crucis* composé par François Quinones, cardinal de Sainte Croix de Jérusalem à Rome, dont le texte définitif parut en 1536.

sic rebus praedictis consultum iri, ut quiete gaudentes, fructum plurimum praefati Magistri Rogerii gubernatione videamus. Vale.

Dd 22, f. 198v-199r.

204

Bononiae, 25 Iulii 1548.

Vicario Parisiensi, M^o Rogerio Iuvenis.

Vicario Parisiensi electo in Priorem, qui ad nos denuo transmiserat literas patrum consilii et electionem, respondimus hoc exemplo.

Longiori epistola tecum, si reddita tibi est, egimus, et ostendimus fieri non posse, ut te per Parisienses in priorem electum non confirmaremus, quem ipsi, alias nulli obtemperaturi, sic amant, venerantur, atque suspiciunt, ut putent te uno rebus suis ex sententia provisum, et consultum fore. Confirmavimus itaque electionem et transmisimus, putamusque iam vos confirmationem recepisse. Verum si forte, quod factum est alias, evenisset, ut scilicet nostrae literae interceptae essent, has alias literas confirmationis ad te mittimus, quas nisi te confirmatum Parisienses noverint, legi cures, atque quod in eis scriptum est tua prudentia exequaris. Monemus enim te, et rogamus, ut hoc onus libenter subeas, atque Parisiensium votis, et nostro desyderio, qui nihil magis optamus satisfacias. Laudamus iudicium tuum, et probamus quod ad res provinciae manum non extenderis. Voluisset namque Fortis, ut et provincia turbaretur, atque seditionem, quod neque in rem ipsius, neque Parisiensis conventus esset, moveret. Rebus ergo Lutetianis tantum, donec aliud tibi significaverimus, incumbere, et Provinciali si ad te scripserit, seu venerit, in causa praesertim haeresis, feras opem. Si in provinciam iturus es, celebrandi capituli causa, reversurus Lutetiam eas, atque virum cui fidas tam gravem sarcinam, vicarium tuum relinquis. Fratris Lamberti methodii negocium ad te reiecit, nostramque tibi auctoritatem, qua ipsum ad aliquam universitatem promovere posses, exhibuimus.

Transmisimusque literas publice legendas, quae summam literarum confirmationis continebant.

Dd 23, f. 9v.

205

Bononiae, 25 Iulii 1548.

Venerabili Baccalaureo praesentato fratri Eduardo Lusitano, cuius literas binas eodem exemplo scriptas acceperamus, respondimus et significavimus ea omnia per nos acta quae petebat, hortatique eum sumus, ut Venerabilem Magistrum Rogerium moneret, quatenus

salutem loci illius non sperneret, nec fratres illos qui eum vehementer amabant derelinqueret.

Dd 23, f. 10r.

206

Bononiae, 27 Iulii 1548.

Scripserant ad nos Venerabilis Vicarius Parisiensis Magister Rogerius Iuvenis, et frater Eduardus Lusitanus praesentatus, Magistrum Ioannem Fortis per christianissimum Regem ¹⁵⁹⁾ ad prioratus officium restitutum, ipsumque Vicarium ad praedictum Regem se contulisse, propterea praedicto Eduardo rescripsimus, ut sequitur.

Dolemus Magistri Ioannis Fortis audaciam eo prorupisse, ut Christianissimum Regem adire tentarit, quae tanta est, ut neque ipse suae salutis sit memor, neque Deum et homines revereatur. Donet Dominus ut resipiscat, melioremque viam ingrediatur. Quod scribitis, ut cum summo Pontifice agamus et sua fulti autoritate plumbo signata, rebus vestris succurramus, et provideamus, nunc Bononiae degentes efficere nequimus, verum mox ut cessaverit aestus, quod circa finem Septembris fore speramus, Romam proficiscemur, atque omni studio et diligentia, quod pro salute loci istius faciendum ¹⁶⁰⁾ est, cum Sanctissimo D. N. faciemus. Putamus autem quam maxime in rem vestram fore, si quispiam vestrum cum literis manu multorum patrum [f. 11r] consilii subsignatis, quae omnem Fortis temeritatem clare et distincte significant, ad nos in Italiam venerit. Tunc enim lucidiora nobis et Sanctissimo D. N. essent omnia, sicque semel tractaretur negotium, ut non esset denuo tractandum. Dices itaque consilii Patribus, ut super hoc diligenter considerent, nosque audiant, et communibus impensis quempiam rerum istarum prudentem ad nos in Italiam mittant. Fortis nostras literas ad te missas se vidisse ostendit, aut saltem per te vel aliquem ex iis quibus fidis, certiore de omnibus quae ad te scribebamus effectum. Quod Venerabilis Vicarius noster ad Christianissimum Regem profectus sit, probamus. Novimus enim eum virum prudentem, Deique et religionis cultorem, quo speramus Deum clementissimum gratiam sibi apud Christianissimum Regem daturum, et spiritum exhibiturum, quo conerat filium gehennae, et fiat quod scriptum est ¹⁶¹⁾, Fortis impegit in fortem, non tamen quod sequitur, et ambo pariter conciderunt, sed is succum-

¹⁵⁹⁾ Henri II, roi de France (31-3-1547 - 10-7-1559).

¹⁶⁰⁾ Ms. : *faciendum*.

¹⁶¹⁾ Jer. 46,12.

bat, qui veritati, paci, et religioni adversatur. Interea non demittatis animum, neque causae vestrae quae sanctissima et aequissima est desitis, sed omni studio, cura, diligentia, et opera defendatis scientes quod nos eidem nullo pacto deerimus. Peccatum a vobis est, quod primum oportebat Maiestatem regiam adire, et potestate regia impetrata, aggredi omnia, ut nos fecimus, cum ad vos venimus. Oportebat Sanctissimi D. N. Nuncio ¹⁶²⁾ literas reddere, atque eius consilio uti et auxilio. Scribit ad nos Fortis temere et imprudenter vos omnia gessisse, multaue se adversus vestram levitatem propalaturum. Nunc vel istis vincite, qui Regem habetis prudentem et iustum, vel cogemur una cum Fortis vos omnes, qui ut mitteretur Vicarius autores fuistis, et contra Fortis pugnastis, pontificio diplomate, vel plumbeo vel ferreo vocare in Italiam. Non amplius verbis agi tanta res potest.

Dd 23, f. 10v-11r.

207

Romae, 1 Oct. 1548.

Acta capituli provinciae nostrae Coloniensis, et Venerabilem Magistrum Rogerium Iuvenis denuo a patribus in Provincialem electum confirmavimus ¹⁶³⁾.

Dd 23, f. 26r.

208

Provinciali Coloniensi.

Eadem die.

Si serius tuis literis respondemus, quam uterque nostrum optabat, nihil est quod mirere. In itinere nobis redditae sunt, cum e Bononia Romam proficiscemur, quo Deo ducente iam venimus, nihil prius acturi, quam Lutetiana, quorum iniuriam Deo priusquam nobis illatam, exacte [f. 26v] ipse narrasti, in ea epistola, quam e Lutetia, cum e curia, vel castris potius cum forti congressus rediisses, ad nos dedisti. Tu munus tuum magna cum fide et prudentia perfecisti. Laborum tuorum aeterna sit ac divina merces. Nos vero nunquam eos obliviscemur, futuri semper prompto paratoque animo erga te, hoc est erga

¹⁶²⁾ Jérôme Dandino, évêque d'Imola, plus tard cardinal. Cf. Hieronymi Seripandi « Diarium de vita sua » (1513-1562), dans *Analecta Augustiniana* 26 (1963), 72.

¹⁶³⁾ Le chapitre de la province de Cologne eut lieu à Dordrecht le 21 juillet 1548, sous la présidence de Josse Reyngout. Voir à ce sujet la lettre des définieurs à Seripando datée du 24 juillet 1548 (Annexe). Juvenis, empêché par sa mission à Paris d'assister à ce chapitre, y fut de nouveau élu provincial. Dans une lettre du 16 août 1548 J. Reyngout communiqua au général le retour de Juvenis, qui arriva à Bruges le 2 août 1548 (Annexe). Voir la réponse de Seripando dans le document 209.

omnia tua commoda, et honesta desyderia, tam tuis petitionibus defuturi, quam nobis ipsis, qui tua omnia, vitam, famam, commoda denique pro nobis, id est pro Reipublicae, cuius nos ministri sumus, dignitate tuenda, in magno discrimine posuisti. Sed de iis nos diligenter agemus, cum primum curia, quae adhuc propter calores aestivos extra Urbem agit, convenerit, memores et eorum quos ipse commendas, et aliorum, quorum nomina probe tenemus. Priusquam vero ad secundam epistolam tuam transeamus, vide Fortis quaeso non fortitudinem, sed astutiam et dolos ¹⁶⁴). Vix redierat e regia, cum ad nos scripsit se propterea eo concessisse quod Prior esse nollet, quemadmodum Rex optabat, ac proinde a Rege obtinuisse, ut libera esset electio. Sic itaque nobiscum per literas agit, ac si ipse nostram causam contra vos Reipublicae hostes egisset. Hactenus de iis. Nam de literis nostris quas ostentari dicis ab eo, nihil veremur, vel adulterinas esse, vel nihil continere quod nostro nomini possit officere. Omnium literarum quas scripsimus exempla sunt penes nos.

Utinam Rogeri Pater nostra nobis non repugnaret conscientia. Libentissime humillimae ac piissimae tuae petitioni de provinciae cura alteri demandanda annueremus, sed nos qui sumus, qui spiritui sancto resistamus, immo qui spiritum sanctum contristare non vereamur? Quae autem electio unquam clariora habuit praesentiae spiritus argumenta, quam haec? Aberas ipse a provincia honestissimis ordinis tui negotiis occupatus. Unum te omnes certatim via scrutinii, secreta illa quidem et libera exoptant. Multa gravia in dispositionibus conventuum tuae prudentiae [f. 27r] diiudicanda relinquunt, quae si ab alio quoquam recte disponi potuissent, in te absentem reiecta non fuissent. Quid plura? Si munus hoc ipse detrectares, si nos voluntati tuae morem in ea re gereremus, adversus divinam voluntatem pugnare velle videremur. Igitur te in officio ad sequens triennium confirmavimus. Haec enim fuit voluntas Dei, cui omnes pareamus par est. Confirmavimus insuper decreta omnia, de quibus duo tamen dicimus. Alterum quod in illis desyderavimus electionem diffinitoris pro capitulo Generali futuro iuxta antiquum morem, qui et nunc ubique servatur, ut ordinis totius coniunctio ostendatur. Alterum quod promotos ad gradus ita acceptamus, ut in tuam scientiam et conscientiam referamus, illorum omnium tam mores, quam doctrinam. Magna habenda est utriusque ratio in promotionibus ad gradus, ne indocti

¹⁶⁴) Seripando écrit dans son *Diarium* : « September 1548. Die 6 auditum Fortis Parisiensem deturbatum ». Cf. *Analecta Augustiniana* 29 (1923), 74.

et impuri homines honores consequantur, quae virtutis sunt praemia. Nihil praeterea est quod de decretis dicamus. Nos operam damus, ut constitutiones ordinis correctae iudicio delectorum in capitulis Generalibus com ordinario imprimantur ¹⁶⁵), cumque perfectum opus fuerit ad te scribemus. Speramus enim illis unis omnia rite posse in posterum gubernari, ut non necesse futurum sit novas quotidie leges promulgari. Collectam nobis redditam scito, quam misisti. Et de fratre Ioanne Valledolijt, si in Italia est, et extra ordinem non vagatur, ut veremur, curabimus diligenter, quod scribis.

Literas ad te pro collega Lamberto Methodio, quales petieras misimus. Si quid est praeterea sua causa nobis agendum, scribe, et aliis quoque de rebus, si vel tuum a nobis onus levare, vel tibi quacunque ratione gratificari posse putes, fac nos crebo ac diligenter admoneas. Scribit ad nos Rheni et Sueviae Provincialis ¹⁶⁶), ut si potes, quoniam res vestrae meliore statu sunt, quam suae, illum aliquot fratribus adiuves, vel alias feras suppetias, quas ipse abs te [f. 27v] petet. Qua de re nos te et alios rogamus vehementer, cum praesertim speremus in ea regione conventuum multorum recuperationem. Erit tibi restitutae provinciae gloria, quemadmodum aliis perditae summa est ignominia. Vale.

Dd 23, f. 27r-v.

209

Romae, 1 Oct. 1548.

Fr. Iudoco Reyngout Baccalaureo de provincia Coloniensi.

Laudamus vehementer prudentiam tuam, qua in moderatione capituli provincialis usus es, ea maxime ratione, quod absente Rogerio patre, omnia tam honeste et secundum ordinem disponi curaveris, id quod et vestrae pacis vere christianae, et virtutis Rogerii praecipue, dein vestrum omnium testimonium est clarissimum. Nobis vero non solum vestra probatur electio, sed quibuscunque possumus rationibus, per literas Rogerium ipsum adhortamur, ne spiritui sancto primum, deinde vestrum omnium iudicio suam voluntatem anteponat. Tuum est, reliquorumque omnium, obedientia, promptitudine animorum et omni sollicitudine ac labore, hominem, seipsum sibi, ut vobis prosit,

¹⁶⁵) Voir la note 140 concernant les nouvelles Constitutions de l'Ordre, imprimées à Rome en 1551.

¹⁶⁶) Christophe Fischer, successeur de Jean Hoffmeister († Günzburg, 21 août 1547) comme provincial de la province Rheno-Souabe. Voir A. HÖHN, *Chronologia provinciae Rheno-Suevicae Ord. FF. Eremit. S. Augustini*. Herbipoli. 1744, p. 192-194; N. PAULUS, *Der Augustinermönch Johannes Hoffmeister*. Freiburg i. Breisgau, 1891, p. 430.

eripientem iuvare, atque onus quod tot annos gerit pro publica salute, quatenus per vos fieri potest, efficere levius. Qua de re tu nostro nomine omnes provinciae patres commonefacies. Literis patrum definitorum nihil habemus quod respondeamus, cum ad Venerabilem Provinciale de omnibus rebus cumulata scripserimus. Illis tamen a nobis agenda sunt, monendique, ut temporibus his periculosissimis, quibus plena sunt omnia insidus, Germania praesertim, pace et animorum concordia atque obedientia adversus eum quem sibi unanimi electione praefecere, seipsos tueantur, atque ex adversariorum fraudibus servant incolumes. Nos denique vestris precibus iuvare poscimus, qui non minusquam vos in tanta negociorum mole fluctuamus, ut nisi divina manus singulari nos praesidio adjuvet, nullo pacto naufragium imminens evadere posse speremus. Haec tu fratribus indicabis, deque his frequenter admonebis. Vale.

Dd 23, f. 27v.

210

Romae, 1 Oct. 1548.

Provinciali Rheni et Sueviae Fr. Christophoro Fischero ¹⁶⁷).

... Quae in vestro capitulo decreta sunt, cum gaudio, quale afflictis esse potest, legimus, et tanquam priscis patrum moribus consentanea roboramus, monentes te, ut pro eorum tutela et observatione, vigiles, labores et nullum non subeas discrimen. Sic itur ad astra. Scripsimus ad Provinciale Coloniensem, ut si qua potest ratione, vobis praesidium aliquod afferat cum illius regionis res longe meliore loco, quam vestrae sint, praesertim si ulla affulserit spes firmior recuperandarum rerum misere direptarum ...

Dd 23, f. 28v.

211

Romae, 2 Oct. 1548.

Fr. Eduardo Lusitano praesentato.

Romam venimus nulla alia maiore moti ratione, quam ut Parisiensi citius audiremus, et cum Pontificis, tum aliorum gratia et autoritate, bonis favere, devios in viam possemus reducere. Ex literis tuis, XXIII Iulii datis, ex literis item Venerabilis P. Rogerii didicimus omnia, quae in christianissimi regis curia acciderunt, quae improbare nec debemus nec possumus. Melius omnia ceciderunt, quam cogitabamus. Sed tam Fortis quam alii quos vos accusatis, vigilan-

¹⁶⁷) Ms. : *fisthero*.

tiores vobis fuere. Eorum literas prius quam vestras accepimus, quibus a se omnia bene, et pro nostra tuenda autoritate, ac vestra libertate facta iactant, a vobis item omnem hanc tempestatem mendatiis ac deceptionibus commotam asserunt, omnem in vos culpam detorquent. Sed nos spiritus probabimus omnes ut sciamus cui nam credendum sit, et cum curia in Urbem redierit, quae ad calores aestivos devitandos egressa est, una cum R.mo D. Protectore ¹⁶⁸), curabimus diligenter et mature, ne quis suo praemio careat. Vos interea iudicium expectate. Miramur quod prioris electio transmissa ad nos nondum fuerit. Tu scribis P. Guerin Vicarium electum, ¹⁶⁹), nescimus, an idem ipse electus sit prior, cuius electio donec ad nos pervenerit, publice ad vos scribere non possumus. Tunc et de literis nostris ad quinque Consules itemque de literis quas ad nos scripsit Fortis, vera audietis. In primis tu cura, ut fideliter nobis vestrae literae reddantur, nosque sciamus cui Romae ad vos tuto literas dare possimus, ne Flandriam circuire cogantur. Multae enim a multis interceptiuntur.

Dd 23, f. 30r.

212

Romae, 12 Oct. 1548.

Parisiensibus.

Posteaquam Romam Deo ducente venimus, quae apud vos ab ultimis literis nostris acta sunt audivimus, ad quae omnia illud unum nos respondisse sufficiat, quod hic primum, deinde ubicumque fuerit opus, nullis parcemus laboribus, pro restituenda tranquillitate celeberrimo nostro Parisiensi conventui, pro quo vix quisquam mente capere potest quantum ex intimo corde doleamus, quod a pristina illa sua dignitate ubique terrarum decantata ceciderit. Dabimus etiam operam, ut rite cognita veritate, etiam pacis perturbatores, quicumque illi sint, vel resipiscant, vel suae malitiae poenas luant, et quidem gravissimas. Scribunt enim ad nos ex vobis quidam, literas multas quae isthinc patrum ad nos nomine mittuntur, vitiatas esse, tam signis quam sigillo, propterea oportet verum venari, ne quis praetextu nostrae tuendae autoritatis, isthic turbas moveat, et sedi-

¹⁶⁸) Cardinal Nicolas Ridolphi, protecteur de l'Ordre.

¹⁶⁹) Pierre Guerin fut en effet élu prieur du couvent de Paris comme successeur de Juvenis. Voir le document suivant. En 1551 il était présent au chapitre général de Bologne et y tint une dispute théologique sous la présidence d'Edouard Lusitanus, qui avait été promu entretemps maître en théologie et régent du Studium de Paris, mais qui obtint du nouveau général Christophe de Padoue la permission de rentrer au Portugal, sa province. Voir *Analecta Augustiniana* 9 (1921-1922), 378, 393, et 394.

tiones hic autem nos confictis mendaciis seducat. Sed de iis coram, si Deus voluerit, ut iterum ad vos veniamus, quod optamus, vel aliqua alia ratione. Interea (ut petitis) Venerabilem Magistrum Baccalaureum Petrum Guerin, quem Priorem vobis delegistis, praesentium tenore litterarum confirmamus, data sibi in nomine patris etc. omni potestate, quam Prioribus concedunt nostri ordinis decreta, et vestra a nobis confirmata statuta, quem monemus, ut collapsos mores restituat, adolescentes ad purae, catholicae, et syncerae doctrinae studia sollicitet, omnem falsorum et haeticorum dogmatum suspicionem eliminat, eaque praestet omnia, quae fidelem deceat ministrum, atque dispensatorem¹⁷⁰⁾, quemadmodum testimonium quod illi in vestris literis bonorum morum atque castae doctrinae tribuitis requirit. Sed haec nostra confirmatio ad capitulum usque Generale proximi intimationem prisco more duratura sit, neque ulterius per diem protendatur. Quod autem Venerabilis Magister Rogerius quacunque occasione in suam provinciam redierit, gaudemus, tum ut omnis removeatur falsa [f. 33v] et supposititia de viro innocente suspitio, tum ut ab isto vestro proceloso mari, in quo multi quasi mare fervens quiescere non possunt, in portu suae provinciae in qua charus aequae est omnibus quiescat, et sibi obtemperantibus praesit. Valete, memores nostri, qui pro vestra salute laboramus.

Dd 23, f. 33r-v.

213

Romae, 29 Sept. 1549.

Provinciali Coloniae Mag. Rogerio Iuveni.

Frater Philippus Schoonacker in Italiam ad nos venit, sine tuis literis, quo non parum mirati sumus, retulitque se non alia de causa istinc ad nos profectum, quam ut studium suum in praedicationibus, iuxta patriae consuetudinem prosequi posset, neque semper procurator in conventu Brugensi esset, aut alio quovis officio fungeretur. Propterea nos qui novimus quam in arctum reducta sit nostra religio, quantumque egeat viris vel mediocriter eruditis, suasimus illi, ne in malam viam sese daret, ut rediret, hasque nostras literas ad te deferret, quibus se tibi per nos commendatum sciret. Praedictum itaque fratrem Philippum, cuius eruditionem [f. 132v] aliqua ex parte novimus, tibi commendamus quatenus ipsum, modo nihil obstat, suis uti ac frui terminis in concionibus habendis, servata patriae consuetudine, permittas, et qua potes ac decet charitate suscipias, atque tractes, eumque

¹⁷⁰⁾ Cf. I Cor. 4, 1-2.

ipsum a censuris, ob id quod te inconsulto discessit, absolverimus, nolumus ut ipsum, nisi aliquod crimen commiserit, cuius causa e provincia ista aufugerit, dare poenas discessus sui ullo pacto cogas.

Dd 23, f. 132r-v.

214

Romae, 8 Oct. 1549.

Fr. Eduardo Lusitano praesentato.

... De pecuniis Venerabili Vicario nostro Magistro Rogerio Iuveni exhibitis, ut iis qui numerarunt satisfaciat, scribe quid tibi per nos agendum videatur. Illi enim in re ista nunquam deerimus sed neque possumus.

Dd 23, f. 138v.

215

Romae, 1 Martii 1550.

Provinciali Coloniensi M^o Rogerio Iuveni.

Collectam quam ad nos misisti, nobis iam integre redditam scito, id quod etiam ex nostro chyrographo trapezitae dato intelliges. De fratre Philippo Scoonacker quae nostra mens fuerit, ex calce nostrarum literarum, quas ipse tibi reddidit, cognoscere potuisti, in quibus scriptum erat, ut illi ignosceres, nisi grave aliquod crimen commisisset, cuius gratia sine tua facultate e provincia discessisset. At, ut audimus, libros haereticorum secum habebat plurimos, ac saepius monitus de falsae et scandalosae doctrinae praedicatione, non se correxerat. Quae si nos olfacere potuissemus, nunquam nostris literis commendatus ad te revertisset. Da ergo operam, et ut ipse suae resipiscentiae aperta ostendat argumenta, et alii suo exemplo discant, non licere cuiquam tam gravis delicti impunitatem sibi polliceri. Fac ut praedicatione et confessione abstineat, tantum quantum tuae videbitur discretioni, immo donec certus ipse sis, eum saniozem mentem induisse, qua in re stude, ne qua nobis praebeatur occasio, tuam clementiam et nimiam lenitatem, accusandi, quae cum ipsi fratri Philippo, tum aliis perniciem afferat. Sed cum tuam prudentiam singularemque pietatem, et catholicae fidei zelum cogitamus, nihil veremur, quin ut hactenus fecisti gregem tuum ab istiusmodi lupis, intactum servare perseveres. Vale.

Dd 23, f. 175r.

171) Voir la lettre du provincial R. Juveni à Seripando d.d. 18 janvier 1551 dans dans l'Annexe.

216

Romae, 16 Iunii 1550.

Provinciali Coloniensi.

Frater Nicolaus ab Herstallio Leodiensis ¹⁷² cupiebat ad aliquam universitatem promoveri, cum tamen iam gravi esset aetate, iccirco non cognoscentes hominem, petitionem suam ad Venerabilem Magistrum Rogerium Iuvenis provincialem transmisimus, committentes eidem, ut ageret quod sibi in ea re agendum videretur.

Dd 23, f. 196v.

217

Perusiae, 25 Iul. 1550.

Scripsimus ad universas Provincias ultra montes Italiae, Capitulum Generale indicentes, tenore literarum qui sequitur, quibusdam pro conditione cuiusque provinciae singillatim appositis, prout infra notabitur.

Venerabiles et nobis in christo dilecti, salutem. Annum iam agimus a capitulo generali Recanetensi quartum. Tempus est igitur, ut ad proximum Generale capitulum, cum Dei et Domini nostri Iesu christi gratia, divinique spiritus praesidentia et afflatu Bononiae celebrandum, proxime futuro sanctissimo die Pentecostes, vos charissimi et amantissimi Patres advocemus. In quo cum constitutionum ordinis negocium, arduum sane, duobus praecedentibus capitulis tractatum, concludendum sit. Cumque de ingenti calamitate et ignominia, quam his annis accepimus ab haereticorum, Luteranorum praesertim, perversa, impia, ac pestilenti doctrina, deliberandum aliquid sit, et salutare aliquid remedium inveniendum, pro compescendis multorum falsorum fratrum fraudibus, tam in Italia quam extra, qui simul nobiscum dulces cibos come-[f. 3v]dentes et in domo Dei cum ¹⁷³) consensu ambulare simulantes ¹⁷⁴), et seipsos et alios, et nostrum omnium nomen inficere, turpissimaque ignominia afficere, ac funditus perdere, et delere tentarunt. Omnia enim ad hanc usque diem excogitata remedia, inania et levia fuisse comperimus, certissimoque experimento probavimus. Morbus hic quotidie ingravescens, ustiones, sectiones, non lenem ullam requirit medicinam. Denique cum nostrae duodecim annorum administrationis, rationem extare oporteat; nulla vos charissimi admiratio subeat si tot cogentibus causis ad hoc vos Bononiense capitulum non vocabimus solum, sed gravioribus atque efficacioribus verbis et modis

¹⁷²) Nicolas de Herstal mourut le 18 mars 1561 dans son couvent de Liège: Voir PBD. III, 531.

¹⁷³) Ms. : *cun.*

¹⁷⁴) Cf. Ps. 54, 15.

quam hactenus nos etiam ipsi consueverimus, vos intrare compellemus ¹⁷⁵⁾. Rogamus igitur vos per viscerea misericordiae Dei nostri, et per eam charitatem, qua matrem vestram Augustinensem Rempubli-
cam prosequi debetis, per eam denique quam nobis et successoribus nostris ex voto debetis obedientiam, ut eos quos ad capitulum generale mittere iuxta constitutiones ordinis antiquas et maiorum nostrorum morem probatissimum debetis, stato tempore, absque ulla praetensa excusatione mittatis, inter quos unus saltem sit diffinitor, aetate, prudentia, doctrina, vitae integritate rerum gerendarum prudentia talis, qualem periculosa haec tempora, et ardua negotiorum moles, consultorem requirunt. Verum cum magna fuerit nonnullorum Provincialium, et aliorum ordinis prelatorum sive negligentia in mittendis ad Generale capitulum patribus, sive temeritas in contemnenda vocatione, et salutaris voti obedientia, quorum pessimum fuit exemplum, et cuiusdam quasi schismatis initium, quo membra quaedam corpori universo rebellare, ac repugnare visa sunt. Propterea compellimur non solum vos, ad hoc Generale capitulum more maiorum, invitare, sed et Venerabili Provinciali et diffinitoribus provinciae mandare sub pena excommunicationis latae sententiae, quam trina canonica monitione praemissa inviti ferimus, ut de mittendis ad hoc Generale capitulum statim deliberent, atque eis de viatico, aliisque opportunis [f. 4r] et necessarent, ad iter rebus provideant, ut suo tempore sese itineri dare, et Bononiam conferre possint. Quod si in hac tam necessaria et ordini nostro tam salutari obedientia Venerabilis Provincialis, quod de tam probo et honesto viro non suspicamus, vel negligens fuerit, vel contumax, illum ex nunc prout ex tunc officio privatum declaramus, in cuius locum substituimus eum, qui proximi vestri Provincialis capituli primus fuit diffinitor. Haec autem omnia charissimi non eo spectant, quasi de vestrorum animorum promptitudine et salutari obedientia dubitemus, sed paucorum quorundam moti inani ac falsa opinione, qui ad tria iam praeterita generalia capitula accedere frivolis quibusdam ac fictis excusationibus recusarunt, ad quorum duo Patres congregationum omnium Italiae, Iliceti quoque et Lombardiae, vocationi suae obtemperantes, et membra se Augustinensis corporis agnoscentes, libenter sane certatimque venerunt. Quod vero ad nos attinet, non nostro quidem privato, sed totius ordinis, cuius nunc, quamvis nullo nostro merito, habenas tenemus, communi nomine pollicemur, primum iis qui missi venerint, animum gratissimum, vultum hylarem, hospi-

¹⁷⁵⁾ Cf. *Luc.* 14, 23.

tium ad vitae commoditatem, et laborum praeteritorum requiem aptissimum, omnia denique quae ad reficiendos sive animos, sive corpora iudicabuntur idonea, postea universae provinciae in verbo veritatis recipimus, ea quae ad capitulum referentur, per vestros nuncios negocia, sive illa communia sint, sive ad singulares personas pertineant, tanta cum diligentia audienda et explicanda esse, quantam a parentibus in filiorum quos unice diligunt, arduis rebus adhiberi par est. De iis autem quae semper in huiusmodi literis, quibus Generale capitulum indicitur, moneri consuevistis, quamquam necessarium non putemus ad vos scribendum esse, ne illa negligere videamur, brevi vos commonefaciemus.

Horum primum est, ut si hoc anno provinciale vestrum capitulum [f. 4v] celebrandum sit, illud differatur donec perfecto generali capitulo Patres qui a vobis missi fuerint ad vos revertantur. Oportet enim totius curam prius haberi, deinde partium.

Alterum, ut Prior Parisiensis vel Vicarius more institutoque maiorum Regenti, Bachalarioque de expensis itineris provideat, ad quos pro suprema Parisiensis gymnasii dignitate pertinet, primus ac dignior disputandi locus, quod cum neglectum aliquando fuerit, non sine magna Parisiensis gymnasii infamia, ne iterum in eundem lapidem offendamus, sub poena rebellionis et excommunicationis latae sententiae ut supra, Priori sive Vicario Parisiensi quod paulo ante diximus, mandatum esse volumus.

Tertium, ut vocales, qui ad ferenda suffragia mittuntur, literas suae legationis deferant testimoniales provinciae sigillo et duorum ad minus diffinitorum provinciae munitas.

Quartum, ut venientes omnes, pietate primum, deinde incessu, statu, habitu ¹⁷⁶⁾, sermone, doctrina, tam ornati apparere studeant, ut digni iudicentur hospitio et benevolentia praestantissimae civitatis Bononiae, quae mater est pietatis et studiorum, virtutum altrix, vitiorum hostis acerrima, hospitalis, sanctae Romanae Ecclesiae in cuius ditione est fidelissima, nostro ordini, quod multa in nos collata beneficia testantur, amicissima, omni denique bonorum genere ita affluens, ut bona cum illa omnia nobis ventura sperare possimus, et innumerabilem honestatem per manus illius. Valete. ... [f. 5r] *Hispaniae*.

Primum, ut si hoc anno capitulum Provinciale celebrandum est, memineritis, eius capituli acta omnia distincte quidem et aperte

¹⁷⁶⁾ Cf. *Regula S. Augustini*, c. VI, 2.

scripta ad eum qui Prior Generalis fuerit confirmanda transmittere. Alterum, ut doctissimum aliquem ad provinciae vestrae et nationis gloriam illustrandam mittatis, qui cathedram honorifice ad Dei laudem et ordinis nostri commendationem, in celeberrima Bononiensi academia sustinere cum dignitate possit, et de promovendis ad gradus, si quos promoveri exoptatis, fida et syncera relatione agere. Eodem fere exemplo scripsimus ad provincias Rheni et Sueviae, Saxoniae, Coloniae, Hungariae, Bavariae et Poloniae, loco autem particulae excommunicationis infrascriptam posuimus.

Quod si illos mittere non potestis, qui iuxta veterem consuetudinem venire debuissent, aut penuria fratrum, aut egestate provinciae detenti, saltem unum dumtaxat mittatis virum probum ac expertum, qui nos de statu istius provinciae certiores faciat, ac ea omnia quae sibi necessaria esse cognoverit valeat aperire, ita ut possimus illi providere, sicut horum temporum conditio postulabit. Nunquam certe nos ipsos fessos reputabimus in illis oneribus subeundis, quae iure [f. 5v] officii nostri in istius provinciae commodum subire tenemur.

Superiores literas ad Provinciales transmisimus, hoc exemplo quod sequitur.

Mittimus ad te literas nostras, quibus indicimus Generale capitulum totius ordinis nostri, cum illius celebrationis tempus adesse iam ceperit. Curabis eas legi in omnibus tuae provinciae monasteriis, in quibus opus esse cognoveris. Cum autem tempus opportunum affuerit, accedes una cum reliquis istius provinciae patribus. At si tibi videbitur nimis grave onus provinciae futurum, si omnes veniant, qui de more venire debent, efficies saltem, ut unus veniat vir prudens, et expertus, qualis in literis describitur, cui tuto provinciae negocia committantur.

Dd 24, f. 3r-5v.

218

Romae, 20 Sept. 1550.

Provinciali Coloniensi M^o Rogerio Iuvenis.

Frater Hermannus Blerei Leodiensis ¹⁷⁷⁾ ad nos venit cum tuis literis abhinc iam anno datis, petiitque a nobis facultatem degendi extra ordinem. Nos illi concedere noluimus quod petivit, sed hortati sumus, ut reverteretur, viveretque apud alios in pace, quemadmodum eos decet, qui religiosam vitam vivere profitentur. Tu itaque suscipito

¹⁷⁷⁾ Hermannus Blerei = de Berclo (= Berloz, province de Liège) resta dans son couvent de Liège, où il mourut le 24 octobre 1551. Voir PBD. III, 530.

redeuntem atque benigne eum tracta, compatiarisque homini infirmo, et infirmitatem eius qua potes desteritate feras. Commendavimus quoque eundem literis patentibus, patribus ad quos in itinere declinaret.

Dd 24, f. 20r.

219

Neapoli, 21 Nov. 1550.

Provinciali Coloniae Mag. Rogerio Iuvenis.

Cum de Generali capitulo iam ad te scripsissemus¹⁷⁸, venerunt literae ad nos tuae, in quibus de provinciali capitulo nobiscum agis, oneris tui levationem, magno studio postulans, et de praesidente nuncupando tuam sententiam significans. Nos qui in eadem navigamus navi, et pondus sustinemus longe gravius, facile credimus, cessationem et tranquillitatem. Si illam adipisci poteris, salva provinciae dignitate, futuram tibi iucundissimam, ac vellemus quidem, quod aetatis iam tuae ingravescenti debetur, concedere, id quod pro nobis ipsis optamus, pro quo nulla est hora qua non suspiremus et ingemamus. Sed ne tibi statim morem geramus, ut pro nostra in te benevolentia optamus, impedimento est, quod, iam de Generali capitulo scripsimus, in quo cum constitutiones novae ordinis iam impressae evulgandae sint, doctorum et seniorum patrum consilio et auctoritate utamur necesse est. Quare si ipse posses ad capitulum accedere, id quidem nobis esset charissimum, pro tam gravi negotio¹⁷⁹). Verum si id tibi non licuerit, aetatis aut valetudinis vitio tuae prudentiae fuerit aliquem destinare provinciae nomine, qui in re tam gravi et necessaria consilio iuvare Rempublicam possit, et ostendere Augustinenses non in tota penitus Germania interiis-[f. 25r]se, sed quod vere est, tuo labore et industria, reliquias salvas esse, qua de re Deo Optimo Maximo gratiae agantur immortales. Cum igitur ut iam intellexisti capitulum vestrum provin-

¹⁷⁸) Voir le document 217.

¹⁷⁹) Rogerius Juvenis n'était pas présent au chapitre général de Bologne en mai 1551. Seripando, retenu par maladie, fut également absent. Il y fut succédé par Christophe de Padoue. La province de Cologne était représenté par Josse Reyngout, définitiveur, et Lambert Methodius, discret. A l'occasion de ce chapitre tous deux reçurent le titre de maître en théologie. Reyngout, prieur de Bruges, revint à son couvent « circa festum Magdalenae » (22 juillet) « eodem equo vectus et revector ». Voir PBD. VI, 268 avec la note : ex capitulo secum detulit Constitutiones novas per Seripandum recognitas, quas Bononiae emit medio ducato. Extant etiamnum Brugis ». Un exemplaire de ces Constitutions de 1551 se trouve à la bibliothèque de l'Institut historique augustinien à Heverlée-Louvain.

ciala non nisi post Generale hoc anno cogendum sit ¹⁸⁰), tuae partes erunt, quod a nobis per literas postulas, vel praesens postulare, vel per nuncium a provincia destinandum ¹⁸¹).

Dd 24, f. 24v-25r ¹⁸¹).

¹⁸⁰) Le chapitre de la province de Cologne eut lieu le 14 mai 1552 au couvent d'Aix-la-Chapelle, sous la présidence d'Henri Lauaerts, prieur de Malines. Josse Reyngout, du couvent de Bruges, y fut élu provincial pour succéder à Rogerius Juvenis. Celui-ci avait porté cette charge depuis 1532 et avait demandé à plusieurs reprises au général Seripando de lui donner un successeur. Les définiteurs élus à ce chapitre furent : Petrus Beatus, prieur de Dordrecht, Henri van Wirt, prieur de Cologne, Jean de Jülich, Arnold Regius, prieur de Louvain, Lambert Methodius et Philippe Lizanus. Voir PBD. VI, 275.

¹⁸¹) A partir de cette date il n'y a plus de documents concernant la province de Cologne durant le généralat de Seripando. Celui-ci nota à la fin de son registre Dd 24, f. 33r : « Pausilypi, 8 Apr. 1551. Hodie qui est dies huius mensis octavus cum suprascriptis literis ad Capitulum Generale misimus venerabilem magistrum Aurelium Rochensem, ac Guilielmum Bononiensem cum sigillis officii Generalatus, nihil post haec acturi per literas, quod ad praefatum officium aliquo modo pertineat. Deo igitur gratiae. Frater Hieronymus Generalis indignus manu sua ».

Le registre de Christophe de Padoue, son successeur, commence le 16 mai 1551.